

Univerzita Karlova

Filozofická fakulta

Ústav českého jazyka a teorie komunikace

Diplomová práce

Mgr. Petra Pémová

Analýza českých mluvených projevů nerodilých mluvčích

An Analysis of Verbal Czech Language Usage by Non-native Speakers

Praha 2017

Vedoucí práce: PhDr. Jiří Hasil, Ph.D.

Poděkování:

Ráda bych na tomto místě poděkovala svému vedoucímu diplomové práce PhDr. Jiřímu Hasilovi, Ph.D. za jeho cenné rady, zpětnou vazbu a podporu, kterou mi prokazoval po celou dobu vypracovávání práce. Stejně tak děkuji své rodině a přátelům za trpělivost se mnou. Nejvýznamnější poděkování patří všem mluvčím, se kterými byly pořízeny nahrávky a bez kterých by tato diplomová práce nikdy nemohla vzniknout.

Prohlášení:

Prohlašuji, že jsem tuto diplomovou práci vypracovala samostatně a výhradně s použitím citovaných pramenů, literatury a dalších odborných zdrojů.

V Praze, dne 8. srpna 2017

.....

Petra Pémová

Klíčová slova (česky):

Analýza textů, případová studie, mluvený projev, přesnost a plynulost projevu, aspekty přesnosti (vlastní opravy, bezchybné odpovědi), aspekty plynulosti (rychlost mluveného projevu, falešné začátky, parazitní slova, hezitační zvuky), spisovná a obecná čeština, přepínání kódů, osvojování si jazyka, systémová chyba, nesystémová chyba.

Klíčová slova (anglicky):

Text analysis, case study, spoken language, speech accuracy and fluency, accuracy aspects (self-corrections, error-free clauses), fluency aspects (speech rate, false starts, parasite words, sounds of hesitation), formal and spoken Czech, code switching, language acquisition, error, mistake.

Abstrakt (česky):

Diplomová práce sleduje přesnost a plynulost projevu ruskojazyčných a anglickojazyčných mluvčích na základě případových studií. Pro tyto případové studie byli zvoleni dva zástupci ruskojazyčných mluvčích, dva zástupci anglickojazyčných mluvčích a pro porovnání jeden rodilý mluvčí češtiny. Postup při analýze přesnosti a plynulosti projevu vycházel z navrhovaného postupu Roda Ellise. Z hlediska přesnosti projevu se práce zaměřuje na počet bezchybných jednotek v projevu a průměrný počet chyb na sto slov. Přesnost je zkoumána na konkrétních gramatických jevech, kterými jsou užití zvrtné částice se/si a užití pomocného slovesa být v minulém čase. V rámci diplomové práce je rovněž posuzována schopnost mluvčích přepínat jazykové kódy a rozlišovat prvky spisovné a obecné češtiny (typické pro neformální projev). Z hlediska plynulosti projevu je porovnávána rychlost projevu všech mluvčích na základě průměrného počtu slabik na sto slov, dále je zkoumán počet falešných začátků, počet opakování slov či slovních spojení, parazitních slov a hezitačních zvuků. Hypotézou pro tuto práci se stalo tvrzení, že pro Slované je učení se druhému slovanskému jazyku jednodušší než pro Neslovany, a očekávala se tak od nich nižší chybovost a vyšší procento přesnosti. Tato hypotéza byla potvrzena na základě kvalitativní analýzy a výsledků z ní získaných. Dále se nám podařilo potvrdit hypotézu, že pro cizince je velmi obtížné rozlišovat mezi jazykovými kódy. Projevy námi analyzovaných mluvčích sice obsahovaly znaky typické pro projev obecné češtiny, avšak nebyly získány žádné přesvědčivé důkazy, že by si jejich užití uvědomovali jako projev obecné češtiny a dokázali svůj projev uzpůsobit pro velmi formální styl vyjadřování. Hypotézou stanovenou pro plynulost projevu bylo tvrzení, že u nerodilých mluvčích žijících v cizí zemi, kde se daným jazykem hovoří, se rychlost mluveného projevu výrazně zrychluje. Výsledky porovnávající rychlost mluveného projevu námi analyzovaných mluvčích s rodilým mluvčím češtiny dané tvrzení potvrdily u obou ruskojazyčných mluvčích a u jednoho anglickojazyčného mluvčího.

Abstract (in English):

The work in this diploma contains an analysis of speech accuracy and fluency of Russian speaking and English speaking students of Czech language, based on case studies. For these case studies two Russian speaking students and two English speaking students were chosen to take part. The results were compared to the results of one native Czech speaker. The accuracy and fluency analysis was carried out based on the language principles of Rod Ellis. Within the accuracy analysis, the number of error free clauses and the average number of mistakes per one hundred words were measured. Accuracy of speech is examined through concrete

grammatical phenomena like the usage of reflexive particle *se/si* and the usage of the verb to be in the past tense. The work in this diploma also considers the ability of analysed speakers to switch between language codes and to distinguish features of formal and spoken Czech language (spoken language in informal situations). The fluency of speech is studied based on the speech rate of all analysed speakers by counting the number of syllables per one hundred words. Subsequently, the number of false starts, repetition of words or phrases, the frequency of usage of parasite words and hesitation sounds were also examined. One of the diploma hypothesis is the statement that for Slavic students the acquisition of another Slavic language is easier than for Non-Slavic students. Based on this statement a lower error rate and higher percentage of accuracy were expected to be found. This hypothesis was verified by the qualitative analysis and acquired results. In this diploma work it was confirmed that this is very difficult for Czech language students to distinguish between language codes. The spoken language of the analysed speakers contained features of spoken Czech language (typical for informal situations), but we did not gain any confirmations about speakers' ability to be aware of it and switch it to a more formal mode of expression. The hypothesis defined for the speech fluency was that the language speed of non-native speakers, who live in the country, where the language is spoken, reaches higher speed. Results for speech speed confirmed this statement for both Russian speaking students and one English speaking student.

OBSAH

1	ÚVOD	9
2	TEORETICKÁ VÝCHODISKA	12
2.1	OSVOJOVÁNÍ SI DRUHÉHO/CIZÍHO JAZYKA	12
2.1.1	<i>Přesnost, složitost a plynulost projevu</i>	13
2.1.2	<i>Definice jednotky pro měření přesnosti a plynulosti projevu</i>	14
2.1.3	<i>Měření přesnosti a plynulosti projevu</i>	15
2.2	PRÁCE S CHYBOU	16
2.2.1	<i>Typologie chyb</i>	16
2.2.2	<i>Kontrastivní analýza</i>	17
2.2.3	<i>Chybová analýza</i>	18
2.3	SPECIFICKÉ PROBLÉMY PŘI VÝUCE RUSKOJAZYČNÝCH A ANGLICKOJAZYČNÝCH MLUVČÍCH	18
2.4	OBCENÁ ČEŠTINA VE VÝUCE ČEŠTINY PRO CIZINCE	22
2.4.1	<i>Stratifikace současné češtiny a postavení obecné češtiny. Pojem spisovnost, tradiční teritoriální dialekt a interdialekt.</i>	22
2.4.2	<i>Projevy obecné češtiny</i>	23
2.4.3	<i>Výuka spisovné a obecné češtiny</i>	25
3	EMPIRICKÁ ČÁST	30
3.1	ZKOUMANÉ OSOBY PRO PŘÍPADOVÉ STUDIE	30
3.2	POSTUP PŘI SBĚRU ANALYZOVANÉHO MATERIÁLU	33
3.3	POSTUP PŘI PŘEPISU ZVUKOVÝCH NAHRÁVEK	35
3.4	ANALÝZA PŘESNOSTI PROJEVŮ A VÝSLEDNÁ ZJIŠTĚNÍ	36
3.4.1	<i>Chyby a významné rysy v projevech ruských mluvčích</i>	37
3.4.2	<i>Chyby a významné rysy v projevech anglických mluvčích</i>	44
3.4.3	<i>Přesnost při užití zvrtné částice se/si</i>	48
3.4.4	<i>Přesnost při užití pomocného slovesa být v minulém čase</i>	50
3.4.5	<i>Závěry pro přesnost jako kvalitu užívání druhého jazyka</i>	52
3.5	PROJEVY OBCENÉ ČEŠTINY V MLUVENÝCH PROJEVECH RUSKÝCH A ANGLICKÝCH MLUVČÍCH	56

3.5.1	<i>Analýza projevů z hlediska schopnosti střídání jazykových kódů a výsledná zjištění</i>	60
3.6	ANALÝZA PLYNULOSTI PROJEVŮ A VÝLEDNÁ ZJIŠTĚNÍ	64
3.6.1	<i>Rychlost mluveného projevu</i>	66
3.6.2	<i>Plynulost projevu z hlediska užití hezitačních zvuků</i>	67
3.6.3	<i>Plynulost projevu z hlediska výskytu parazitických slov</i>	68
3.6.4	<i>Plynulost projevu z hlediska opakování stejných slov</i>	69
3.6.5	<i>Plynulost projevu z hlediska výskytu falešných začátků</i>	71
4	ZÁVĚR	72
5	SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY	77
6	PŘÍLOHY A – R (SAMOSTATNÁ PŘÍLOHA K DIPLOMOVÉ PRÁCI) ..	80

1 Úvod

V této diplomové práci se zabýváme zkoumáním mezijazyka prostřednictvím případových studií. Cílem diplomové práce je sledovat na vybraných mluvčích zvláštnosti jejich vyjadřování, a to prostřednictvím komparace jejich připravených a nepřipravených projevů z hlediska přesnosti a plynulosti jejich projevů.

Z hlediska přesnosti se zaměříme na počet bezchybných jednotek (error free clauses) a průměrný počet chyb na sto slov. Zároveň se podrobněji podíváme na správné užívání (chybovost) zvrátne částice se/si v jednotlivých mluvených projevech a užití pomocného slovesa být v minulém čase. Z hlediska plynulosti projevu porovnáme rychlost projevu všech mluvčích, počet falešných začátků, počet opakování, parazitních slov a hezitačních zvuků. Kvalitativní analýza získaných dat napomůže k identifikaci chyb a jejich deskripci. Samozřejmě že na základě našich případových studií nemůžeme výsledky generalizovat pro všechny případy, ale můžeme se alespoň pokusit o formulování obecných závěrů pro podobné případy, což si klademe za cíl.

Vedle přesnosti a plynulosti se podíváme ještě na jeden zajímavý rys, kterým je schopnost přepínání kódů mezi spisovnou češtinou a její obecnou/hovorovou varietou (užitou v neformálním projevu)¹. Naším cílem bude zhodnocení stavu této schopnosti u námi analyzovaných mluvčích. Tuto schopnost se pokusíme ověřit pomocí elicitace, kdy mluvčí budou mít za úkol převyprávět příběh co možná nejvíce formálním způsobem. Tento úkol bude následovat po společném rozboru a porovnání téhož textu, který je psán jak hovorovou/obecnou češtinou, tak jeho formálním protějškem.

Všichni zkoumaní mluvčí mají mnoho společných znaků – všichni žijí v České republice, systematicky nestudují češtinu a osvojují si ji především prostřednictvím kontaktu s rodilými mluvčími. Nejkratší doba pobytu v České republice jednoho z mluvčích je 5 let, nejdelší 24 let. Před příjezdem do České republiky se ani jeden z mluvčích češtině nevěnoval. Češtinou jsou obklopeni v každodenní komunikaci. Dva ruští mluvčí považují za svůj rodný jazyk uzbečtinu a jako druhý jazyk ruštinu. Oba angličtí mluvčí ovládají základy ruštiny, které se

¹ Je nutno podotknout, že obecná čeština je v mluvené komunikaci považována za spisovnou. V české lingvistice dosud trvají diskuse o jednotné stratifikaci českého jazyka. Názory na tuto problematiku se různí a terminologie v této oblasti je stále nejednotná a rozkolísaná.

začali věnovat před studiem češtiny. Všichni zkoumaní mluvčí dosahují minimální úrovně B1–B2. Pro porovnání byly nahrávky pořízeny s jedním rodilým mluvčím češtiny.

Diplomová práce je rozdělena na dvě části – na část teoretickou a část empirickou. V první části nazvané Teoretická východiska se seznamujeme s obecným přístupem zkoumání mezijazyka, prací s chybou, kontrastivní a chybovou analýzou. Dále se zde nachází základní popis specifických problémů při výuce ruskojazyčných a anglickojazyčných mluvčích. Rovněž se zde podrobněji zabýváme otázkou osvojování obecné češtiny při výuce češtiny jako cizího jazyka. Z těchto teoretických poznatků vycházíme později v naší empirické části.

Hypotézy, ze kterých jsme při psaní naší práce vycházeli, jsou následující: Pro Slovary je učení se druhému jazyku jednodušší než pro Neslovary a očekáváme u nich nižší výskyt chybovosti a tím pádem vyšší procento přesnosti. Z hlediska morfologie budeme vycházet z tvrzení Šindelářové, že: „Žák či student slovanského původu si osvojuje české tvarosloví podstatně rychleji než žák původu neslovanského a většinou se (na rozdíl od Neslovana) nedopouští zásadních morfologických chyb.“² Zároveň však můžeme dodat, že například ruští mluvčí inklinují k užití koncovek stejných jako v jejich rodném jazyce (a v mnoha případech tedy i chybných pro jazyk český), a to právě pod vlivem blízkosti slovanských jazyků.

Další hypotézou týkající se rychlosti projevu je, že rychlost mluveného projevu se u cizinců žijících v dané zemi zvyšuje. Můžeme vycházet z Ellisova tvrzení, že rozdíl v rychlosti mluvy u rodilých a nerodilých mluvčích je význačný, avšak u nerodilých mluvčích žijících v zemi, kde se daným jazykem hovoří, se rychlost mluveného projevu výrazně zrychluje (Ellis, 2006, s. 156).

Pro formulaci třetí hypotézy využijeme tvrzení Hádkové a Šindelářové, že pro cizince je obecně velmi složité odlišovat kódy spisovné češtiny od nespisovných útvarů. Díky našim mluvčím budeme moci pozorovat i případné rozdíly mezi Slovary a Neslovary.

² ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra. *Morfologické odlišnosti spisovné a obecné češtiny z pohledu cizince* [online]. 2010 [cit. 2017-01-14]. Dostupné z: <http://konference.osu.cz/cestina/dok/2010/sindelarova-jaromira.pdf>

Z výzkumu Šindelářové, která se zaměřovala na morfologické odlišnosti spisovné a obecné češtiny z pohledu cizince, vypývá, že: „...cizinci nerozlišují jazykové útvary, takže jejich mluvené i psané projevy nesou rysy smíšeného kódu spisovné češtiny, útvarů nespisovných, kombinují výrazy spisovné s obecněčeskými a také slangovými. Jen 2 % respondentů (tzn. 3 cizinci) byli schopni správně rozlišit běžnou mluvu od spisovné podoby psané.“¹

Chyby v použití obecné a spisovné češtiny můžeme očekávat u Slovanů i Neslovanů. Pro Slovanů „největší problém nepředstavuje tvarová rozmanitost, nýbrž rejstříkově správné umístění jazykových prostředků, s nimiž se seznámili mimo výuku, kterým díky charakteristice své mateřštiny rozuměli a jež začali využívat ve své produkci (mluvené i psané). Obvykle je pro ně obtížné identifikovat ty komunikační situace, v nichž lze nespisovných prostředků využít.“ (Hádková, 2011, s. 36–37). Mnohdy jim i chybí vhodné prostředky spisovného jazyka pro danou situaci (Hádková, 2011, s. 37), což se pokusíme v našich případových studiích ověřit, neboť naši respondenti jsou výborným vzorkem k ověření této skutečnosti.

Při posuzování schopnosti rozlišovat kódy obecné a formální češtiny se zaměříme na vybrané úpravy morfologických zakončení ohebných slovních druhů, přičemž porovnáme obě skupiny cizojazyčných mluvčích.

Domníváme se, že i naši zkoumaní mluvčí budou mít problém s míšením jazykových kódů (při zadaném úkolu v podobě komparace textů psaných obecnou a hovorou češtinou a textu určeného pro písemný formální projev). Zároveň s tím můžeme očekávat, že jejich připravený projev na základě textu psaného obecnou a hovorovou češtinou bude plynulejší, s méně hezitačními zvuky a parazitními slovy, než jejich nepřipravené projevy, při kterých byli požádání, aby se snažili o co možná nejvíce spisovný projev.

2 Teoretická východiska

2.1 Osvojování si druhého/cizího jazyka

Podle Ellise je jedním ze způsobů, jak odhalit, co stojí za učením se druhého jazyka, studium mezijazyka studentů. Jedná se o studium nahrávek jejich projevů či textů, které napíší (Ellis, 2005, Preface). Je nutné pak zvolit metodu, podle které je jazyk studenta zkoumán (Ellis, 2005, s. 1). Při studiu, jak se lidé učí cizí jazyk, je třeba zohledňovat i kontextové a osobnostní faktory (contextual and personal aspects), nejenom univerzální faktory či vlastnosti obecně platného modelu pro získávání znalostí dalšího jazyka. I při našich analýzách jsme se vraceli k osobnostním faktorům, individuálním a sociálním rozdílům a vycházeli jsme z informací o jazykovém prostředí všech zkoumaných osob.

Jazyková znalost (linguistic knowledge) je složena ze dvou částí: explicitní a implicitní. Implicitní složku máme díky znalosti našeho mateřského jazyka (mother tongue). Je to bezděčné užívání jazyka a schopnost mluvit bez přípravy, spontánně a za pomoci připravených vzorců (ready-made chunks). Explicitní část je vědomé užívání naučených schémat (Ellis, 2005, s. 5–6). Jazyk studenta (learner language) je utvářen oběma částmi – implicitní i explicitní, ale je velmi těžké určit, která část a jakou měrou se přesně podílela na výsledné podobě znalosti jazyka daného studenta (Ellis, 2005, s. 6).

Abychom zjistili, jak si studenti osvojují další jazyk (L2), je třeba se podívat na praktické užití jazyka (Ellis, 2005, s. 15). Ellis navrhuje dvě metody, jak je možné získat příklady osvojování si dalšího jazyka.

Data získaná od studentů rozděluje Ellis do 3 skupin:

- Nelingvistická data (non-linguistic performance data), např. rychlost reakce, schopnost porozumění či test gramatické správnosti;
- Ukázky (samples) mluveného a písemného projevu studentů, jež se zdají být nejpřirozenější a mají nejlepší průkaznost. Příkladem projevu pořízeného v přirozeném prostředí je např. rozhovor přátel v restauraci;
- Informace o průběhu osvojování si jazyka poskytnuté studenty (Ellis, 2005, s. 15–20).

Abychom dosáhli co možná nejobektivnějších výsledků, bylo by ideální, pokud bychom prováděli průzkum průběžně, což samozřejmě není vždy možné. Ellis považuje systematické pozorování za způsob, jak získat kvalitní a průkazná data (Ellis, 2005, s. 26). Pokud respondenti vědí, že jsou pozorováni a že je jejich jazyk analyzován, mají tendenci si dávat větší pozor a nepoužívat struktury, kterými si nejsou jisti. (Ellis, 2005, s. 26).

Pokud bychom výzkum prováděli v delším časovém období, jednalo by se o longitudinální studii. Ellis u longitudinálního výzkumu vyzdvihuje to, že je s respondenty možné navázat užší přátelský vztah, což napomáhá získání vypovídajících dat (Ellis, 2005, s. 26).

Ačkoliv jsme v naší práci neprováděli longitudinální studii a jednalo se o několik případových studií, můžeme vycházet z toho, že se všemi mluvčími měla tazatelka přátelský a kolegiální vztah, a tak nahrávání probíhala rovněž v uvolněné atmosféře. To bylo cílem, neboť jsme chtěli, aby se mluvčí zaměřovali u dvou ze tří rozhovorů na obsah, nikoli na formu.

Pokud je téma, o kterém respondenti mluví, pro ně emočně silné, rovněž zapomenou na formu a soustředí se na obsah (Ellis, 2006, s. 26). Domnívám se, že zvoleným tématem příběhu psaným hovorovou/obecnou češtinou jsme se přiblížili hranici, kdy je téma pro zkoumané mluvčí zajímavé a poutavé, a při prvním převyprávění se tak zaměřují na obsah, ne na formu (zaměření se na formu bylo až úkolem následujícím).

2.1.1 Přesnost, složitost a plynulost projevu

Jestliže hodnotíme mluvený jazykový projev v rámci osvojování si druhého/cizího jazyka (L2), soustřeďuje se naše pozornost na plynulost a přesnost (správnost) tohoto projevu. Plynulost jazykového projevu definujeme jako „komunikaci bez větších obtíží, spojitou a efektivní, která však nemusí být zcela bezchybná, pokud jde o jazykovou správnost (přesnost). Ta představuje v protikladu k plynulosti schopnost gramaticky správné jazykové produkce, jež ovšem nemusí mít rysy plynulého projevu.“ (Šebesta, 2014, s. 35–36).

Na plynulosti, složitosti a správnosti (fluency, complexity and accuracy) projevu se podílejí mimo jiné i vnější faktory. Výkon mluvčího ovlivňuje momentální rozpoložení, psychický stav, motivace či únava. Dále hraje roli, v jakém prostředí se mluvčí nachází, zdali je v blízkosti přítomen rušivý zdroj aj. Jazykový projev v cizím jazyce je samozřejmě ovlivněn

individuálním komunikačním stylem každého mluvčího, jenž je pro něj charakteristický v mateřském jazyce, ať už jen z pohledu stručnosti či obsáhlosti projevu.

Jednou z možností, jak měřit správnost z hlediska gramatického či lexikálního, je procentuální vyjádření počtu bezchybných jednotek nebo výpočet množství chyb na sto slov. Plynulost projevu můžeme posuzovat podle počtu slabik vyřčených za jednu minutu, dále podle délky pauz, hezitačních zvuků, příp. falešných začátků atd. (Ellis, 2006, s. 139–140).

Ke zlepšení projevu z hlediska výše zmíněných složek napomáhají předem stanovené a naučené matice, které student může do svého projevu zařadit. Ellis je nazývá vzorovými maticemi (exemplar-based linguistic system) a maticemi či vzorci vycházejícími ze znalosti a následné aplikace jazykového pravidla (rule-based linguistic system). (Ellis, 2006, s. 142). Jejich využití v praxi znamená pro mluvčího minimální úsilí, přičemž mluvčí zároveň získává možnost, aby se více soustředil například na lepší plynulost svého projevu. Mluvčí má více času a kapacitu na promýšlení složitějších úseků svého projevu.

Názor na konkurenci mezi plynulostí, správností a složitostí se u lingvistů různí. Podle nich existují dva přístupy, z nichž k jednomu se mluvčí vždy přiklání. Prvním je přístup tzv. „správnosti na prvním místě“ (safety-first approach), kdy student používá fráze a konstrukce, kterými si je jist, a upřednostňuje tak správnost sdělení před vysokou náročností formulací (před složitostí). Naopak při aplikování přístupu s upozadováním přesného vyjadřování (accuracy last approach) je upřednostňována náročnost před správností (Ellis, 2006, s. 144).

2.1.2 Definice jednotky pro měření přesnosti a plynulosti projevu

Přikročíme-li k měření přesnosti a plynulosti projevu, je v první řadě klíčové, abychom si výpověď rozdělili na jednotky (units). V mluveném projevu je velmi těžké tyto jednotky určit a identifikovat, avšak je to nezbytné, abychom dosáhli přesných a navzájem porovnatelných výsledků. Tyto jednotky jsou určeny převážně syntakticky. Pouze ve výjimečných a obtížnějších případech se přihlíží k intonaci a pauzám (Ellis, 2006, s. 147).

Před každou analýzou je třeba sjednotit postup a určit si, jak jednotku budeme definovat a co bude její součástí. Ellis navrhuje následující postup při výskytu níže uvedených jevů:

- Falešené začátky (false start) nezapočítáváme do celkového počtu slov;
- opakování slova či spojení slov (repetition) nezapočítáváme do celkového počtu slov;
- při vlastní opravě chyb (self-correction) je započítána pouze finální (opravená) podoba;
- při tematizaci neboli vyčlenění/derivaci výpovědi (topicalization) se slova započítávají do celkového počtu slov;
- při přerušení výpovědi jiným mluvčím je na výpověď zkoumaného mluvčího nahlíženo tak, jako by nebyla přerušena (Ellis, 2006, s. 148).

Při analýze dochází k výskytu mnoha případů, které není snadné identifikovat a klasifikovat. Pro člověka provádějícího analýzu je nutné, aby postupoval v celé práci jednotně a vždy bylo zřejmé, jak postupoval, a uváděl pro to vysvětlení (Ellis, 2006, s. 163). Jen tak může být prováděný výzkum validní.

2.1.3 Měření přesnosti a plynulosti projevu

Podívejme se společně na několik možností, jak můžeme měřit přesnost projevu mluvčích. Opět budeme vycházet z R. Ellise (Ellis, 2006, s. 150), avšak v naší teoretické části se zaměříme pouze na ty jevy, jež jsou relevantní pro naši praktickou část.

Abychom porovnali přesnost jednotlivých projevů, zaměříme se na počet vlastních oprav mluvčího (number of self-corrections). Přesné procentuální vyjádření zjistíme tak, že vlastní opravené chyby porovnáme s celkovým množstvím chyb. Dalším ze způsobů, jak je možné měřit správnost projevu, je počet bezchybných výpovědí (jednotek), který zjistíme tak, že tento počet vydělíme celkovým množstvím výpovědí (jednotek) a vynásobíme číslem sto, abychom získali procentuální vyjádření. Na správnost se také podíváme z pohledu počtu chyb provedených v úseku o celkovém počtu sto slov. Při této analýze s cílem zjistit počet chyb na sto slov budeme respektovat postup uvedený výše, tedy nebudeme započítávat falešné začátky výpovědí, vlastní opravy či opakování slov.

Plynulost projevu může být podle Ellise zkoumána ze dvou hledisek (Ellis, 2006, s. 156–157). Jedná se o časové proměnné (temporal variables) a hezitační projevy (hesitation phenomena). U časových proměnných se v naší analýze zaměříme podrobněji na rychlost mluveného projevu mluvčích (speech rate). Bude zajímavé ověřit Ellisovo tvrzení, že rozdíl v rychlosti

mluvy u rodilých a nerodilých mluvčích je znatelný, avšak u nerodilých mluvčích žijících v zemi, kde se daným jazykem hovoří, se rychlost mluveného projevu výrazně zrychluje (Ellis, 2006, s. 156). Toto hledisko můžeme dobře, ověřit, neboť všichni naši mluvčí jsou cizinci žijící v Čechách již několik let.

Mezi hezitační projevy patří užívání falešných začátků (mohou to být nedokončené výpovědi s následnou reformulací), opakování slov či frází a opakování slov či frází s určitými úpravami. Dále sem patří nahrazování lexika (replacements), tedy okamžité nahrazení zvoleného lexika lexikem jiným (Ellis, 2006, s. 157).

2.2 Práce s chybou

Samotný proces práce s chybou, identifikace chyb a jejich následná klasifikace napomáhá ke zlepšování učebního procesu. Výsledky je možné využít v hodině při práci se studenty či při vytváření výukových materiálů.

2.2.1 Typologie chyb

Při realizaci promluvy může jak u nerodilých, tak u rodilých mluvčích docházet k chybám ve výpovědích. Terminologický slovník (Šebesta, 2014, s. 35) uvádí dva hlavní typy chyb:

- a) systémovou chybu (error) způsobenou nedokonalou znalostí jazyka a
- b) nesystémovou/performační chybu (mistake, příp. lapse = omyl/přeřeknutí se), které se dopustí i samotní rodilí mluvčí např. při snížené pozornosti, velkém tlaku, únavě, přeřeknutí se, stresu aj.

Systémových chyb se rodilí mluvčí nedopouštějí.

Podívejme se společně na několik typů taxonomií chyb. Vycházet budeme z klasifikace podle Pierścieniaka (Šebesta a kol., 2016, s. 38–39). Ten uvádí například:

- Taxonomii založenou na jazykovědných kategoriích při využití jazykových rovin;
- taxonomii založenou na povrchové struktuře porovnávající mezijazyk a jazyk cílový;
- taxonomii založenou na dopadu na komunikaci (lokální a globální chyby, přičemž globální chyby brání úspěšné komunikaci a přenosu zamýšleného sdělení) a
- taxonomii srovnávací.

Srovnávací taxonomií (comparative taxonomy) se podrobněji zabývali Krashen, Dulayová a Burtová. Ve srovnávací taxonomii postupujeme tak, že chyby studenta srovnáváme například s chybami dítěte osvojujícího si rodný jazyk (Dulay, 1982, s. 164). Srovnávací taxonomie operuje s chybami vývojovými (developmental) a mezijazykovými (interlingual), dále pak chybami nejednoznačnými (ambiguous) a kategorií jiné chyby (other). Podle provedených výzkumů je vývojových chyb podstatně více. Cílem je snaha o poznání vývojových procesů při osvojování druhého/cizího jazyka (L2). (Dulay, 1982, s. 164).

Dulayová, Burtová a Krashen přicházejí s popisem čtyř kategorií vývojových chyb (Dulay, 1982, s. 165–170), Pierścieniak k dané klasifikaci uvádí i české příklady (Šebesta a kol., 2016, s. 39). Následující výčet vychází z výše uvedených zdrojů:

- vynechání (omission);
- přidání (addition), tj. nerespektování výjimek; striktní aplikace gramatického pravidla;
- špatný výběr jednotky (misinformation) a
- špatné uspořádání forem (misordering).

Další typologie přichází s chybami skrytými (covert) a zjevnými (overt). Skryté chyby vypadají na první pohled správně, ale nezapadají do kontextu ve smyslové rovině. Rodilý mluvčí by totožnou výpověď v dané situaci nikdy nepoužil (Šindelářová, 2012, s. 90).

2.2.2 Kontrastivní analýza

V letech 1950 až 1960 nabývala na svém významu kontrastivní analýza, která hledala shodné a odlišné rysy srovnávaných jazyků. Studium osvojování jazyka bylo ovlivněno behaviorismem, který tvrdí, že „při osvojování cizího jazyka dochází k nahrazování souboru návyků za jiný.“ (Šebesta kol., 2016, s. 33). Za nežádoucí jev byl považován negativní transfer (interference), který byl příčinou žákovských chyb. Pokud mají naopak oba jazyky společné rysy, jako je tomu například u slovanských jazyků, je učení výrazně snazší díky pozitivnímu transferu (Šebesta kol., 2016, s. 33–34).

Kontrastivní analýza bývá kritizována z toho důvodu, že nebere v potaz další činitele podílející se na osvojování druhého jazyka. Mezi tyto faktory patří:

- vrozené dispozice;
- věk;

- motivace ke studiu;
- přístup ke studiu cizího jazyka;
- znalost dalších cizích jazyků atd. (Šebesta kol., 2016, s. 34–35).

2.2.3 Chybová analýza

S chybovou analýzou se setkáváme poprvé v 60. letech 20. století. Chybová analýza, na rozdíl od kontrastivní analýzy, nepracuje s mateřským jazykem jako takovým. Chybová analýza srovnává žákovské chyby (mezijazyk žáka) s cílovým jazykem. Chyby nepovažuje za problém, naopak k nim přistupuje jako k přirozenému a zcela běžnému jevu. Díky následné práci s chybou a učení chybovost klesá. Chybová analýza pracuje s chybami:

- intralingválními (např.: nadměrné generalizace, přílišné zjednodušování, vývojové chyby, vyhýbání se jazykovému jevu nebo naopak jeho nadužívání) a
- interlingválními (jazykový transfer). (Šebesta a kol., 2014, s. 35).

„V současnosti se častěji hovoří o větší či menší vhodnosti (popř. přiměřenosti) užití daného jevu, která označuje míru shody tohoto užití s jazykovými a/nebo sociolingvistickými normami rodilých mluvčích (např. zdvořilost, kontextová omezení).“ (Šebesta a kol., 2014, s. 35).

Nedostatkem chybové analýzy je, stejně jako v případě kontrastivní analýzy, opomíjení dalších faktorů podílejících se na osvojování jazyka. Dále například „nebere v úvahu tzv. preventivní strategie žáků, kteří mají tendenci vyhýbat se určitým jazykovým jevům (vyhýbání), kterými si nejsou jisti.“ (Šebesta kol., 2016, s. 40). Klasifikace samotných chyb je v mnoha případech složitá a nevede k jednoznačným závěrům.

2.3 Specifické problémy při výuce ruskojazyčných a anglickojazyčných mluvčích

Vzhledem k blízkosti slovanských jazyků je osvojování si dalšího slovanského jazyka nerodilým mluvčím snazší než u jiných mluvčích, např. s angličtinou jako rodným jazykem. Pochopení je rychlejší v rovině lexikální i morfo-syntaktické. Ruští studenti češtiny jsou velmi rychle schopni porozumět psanému či mluvenému slovu. Přeskakují nulovou znalost jazyka a mohou začínat od úrovně A1 podle SERR.

„Stejný počet pádů, shoda či podobnost gramatických kategorií, tvarů a principů skloňování některých ohebných slovních druhů, shodné postupy komparace adjektiv a adverbii a totožná soustava slovesných časů vedou k snadnějšímu osvojení dalšího slovanského jazyka. (Šindelářová, 2012, s. 58).

Podobnost je dána nejenom příbuzností češtiny a ruštiny, ale podílejí se na ní i další faktory, jako je existence jazykových univerzálií, podobné principy nazírání na svět a nazývání reality, jazykové kontakty, procesy internacionalizace, jež jsou společné pro všechny jazyky atd. (Gladkova, 2016a, s. 29)

Je to právě ale i zmiňovaná blízkost obou jazyků, která způsobuje v mnoha případech stále se objevující se chyby a nedorozumění. Typickými zástupci jsou v rovině lexikální tzv. falešní přátelé – slova, jež vypadají povědomě, jsou nositeli významu mnohdy zcela opačného (např.: хитрый v ruštině znamená vychytralý, nikoli chytrý; подводник není v češtině podvodník, nýbrž potapěč aj.), dále jsou to odlišné pádové koncovky, předložky či standardně problematické užití vidu.

Podívejme se společně na výčet základních odlišností v rovině morfologie a syntaxe (Šindelářová, 2012, s. 71–76). Mezi problematické jevy, se kterými se učitelé při výuce ruskojazyčných studentů nejčastěji setkávají, řadíme následující skutečnosti:

- Mezinárodní slova jsou v ruštině často jiného rodu než v češtině (např. program je v češtině rodu mužského, программа v ruštině pak ženského);
- po číslovkách 2, 3, 4 (včetně složených číslovek) následuje v ruštině vždy genitiv singuláru;
- ruští mluvčí mají tendenci v lokálu plurálu používat koncovku -ами/-ями u všech rodů podstatných jmen (stejně tak jako je tomu v ruštině);
- podstatné jméno typu muzeum může způsobovat problémy. V češtině koncové -um zůstává ve všech pádech s výjimkou nominativu, akuzativu a vokativu. V ruštině by koncové -um zůstalo ve všech pádech jednotného čísla;
- výskyt nesklonných podstatných jmen v ruštině jako např. кино, метро, радио;
- v ruské větě je třeba použít zájmeno pro vyjádření podmětu, v češtině pouze v případě zdrůraznění osoby;
- rozdílnost v použití předložek, zejména předložek „v“ a „na“;

- tvoření minulého času s pomocným slovesem být, které mají ruští mluvčí tendenci opomíjet;
- rozdíl ve zvratnosti sloves – slovesa, jež jsou zvratná v češtině, nemusí být zvratná v ruštině a naopak; z hlediska syntaxe pak samotné postavení částic se/si způsobuje potíže;
- v ruštině se slovesný zápor píše odděleně od slovesa, proto mají ruští mluvčí tendenci psát sloveso v záporu jako dvě slova (např.: я не пишу x já nepíšu);
- slovesa mohou mít v obou jazycích odlišnou valenci (např.: děkovat komu x благодарить кого, tedy akuzativ);
- v ruštině se velmi často využívají přechodníky v psané podobě, což v češtině působí velmi archaicky. Čeština například dává přednost opisu pomocí vedlejší věty.;
- po slovesech smyslového vnímání nenásleduje v ruštině infinitiv (např.: slyšel jsem štěkat psa x я слышал, как лает собака);

Gladkova se podrobněji věnuje slovesům, přičemž zdůrazňuje, že ruská slovesa pohybu vyjadřují celou řadu znaků, která jsou v češtině vyjádřena implicitně. Zatímco ruština využívá prefixy a jiné lexémy, přistupuje čeština k vyjádření stejné skutečnosti opisně, např.: приземлиться x přistát na zemi, приводниться x přistát na vodě aj. (Gladkova, 2016a, s. 35). Samotná slovesa „dát“ a „mít“ mají v ruštině daleko více ekvivalentů než v češtině (Gladkova, 2016a, s. 35).

Podívejme se společně také na odlišnosti v rovině morfologie a syntaxe, se kterými se potýkají angličtí mluvčí při studiu češtiny. Při jejich výčtu jsme vycházeli z publikací L. Svobodné (Svobodná, 2009, s. 2–37), D. Sparlinga (1990) a článku autorky M. Sanytové publikovaného na webových stránkách Czech Language Club (2017).

- Pořádek slov ve větě je v angličtině na rozdíl od češtiny pevný (pořadí: podmět, přísudek, předmět a příslovečné určení způsobu, místa a času);
- počítatelná a nepočítatelná podstatná jména (například podstatné jméno „informace“ je v češtině počítatelné, avšak v angličtině existuje pouze tvar singuláru). Často také můžeme slyšet „Vánoce/Velikonoce je skvělý.“;
- angličtí mluvčí mají tendenci užívat sloveso být i ve frázích, kde se v češtině sloveso být nevyskytuje (Já jsem dobrý. – myšleno: Mám se dobře.; Jsem třicet. – myšleno: Je mi třicet.; Promiň, jsem pozdě. – myšleno: Promiň, že jdu pozdě.; Jsem teplý/horký. –

myšleno: Je mi horko.; Jogurt je 12 korun. – myšleno: Jogurt stojí 12 korun.; Já jsem vařím. – myšleno: Já vařím.)

- slovesa „jít“ a „jet“ jsou vyjádřena v angličtině slovem to go. U anglickojazyčných mluvčích se proto často můžeme setkat s větou „Jdu na dovolenou do USA.“, přičemž samozřejmě nemají v úmyslu jít pěšky, ale jet. Sloveso „to go“ může vyjadřovat také sloveso „letět“, proto se angličtí mluvčí dopouštějí chyby: „Jedu letadlem.“
- problematika vidu;
- po slovesech smyslového vnímání je v angličtině nutné použít adjektivum. Čeština umožňuje užití adverbia (např.: To vypadá dobře. x It looks good.);
- angličtí mluvčí mají tendenci příliš často užívat sloveso milovat, ačkoliv chtějí vyjádřit pouze mít rád. Pro rodilého mluvčího je sloveso milovat emočně velmi silné. (např.: „Miluju svoji maminku“ může pro rodilého mluvčího v určitém kontextu působit kýčovitě, podivně či neupřímně.)
- problematické jsou rovněž vazby „mít rád“ a „rád“;
- angličtí mluvčí se mohou uchýlit k užití nesprávné prepozice (např. prepozice „v“ může být do angličtiny přeložena jako in January, on Monday, at 5 o'clock; podobně prepozice „před“ má v angličtině ekvivalenty before (časově) a in front of (místně); prepozice „po“ je v angličtině vyjádřena např. ten years later, she inherited a house from her parents aj.);
- spojka „během/zatímco“ může mít v angličtině ekvivalenty during/while a konstrukce, která po nich následuje, není totožná (po during musí být vždy vyjádřeno podstatné jméno; po while následuje sloveso);
- v případě, že máme výčet věcí, je v angličtině nutné dát před poslední položku spojku (např.: A, B... and X). Čeština rovněž inklinuje k nutnosti použít spojku. U ruštiny tomu tak není. V ruštině věta působí zcela přirozeně bez užití spojky před poslední položkou ve výčtu.;
- česká věta na rozdíl od anglické může obsahovat více záporů (např. Nikdy nepracuju večer. x I never work in the evening.)
- při vyjádření záporu ve spojení se slovesy vyjadřujícími mentální procesy (např.: think, believe) upřednostňuje angličtina vyjádření záporu u slovesa vyjadřujícího mentální proces, zatímco v češtině bývá zápor vyjádřen ve většině případů až ve vedlejší větě (I do not think he is right. x Myslím si, že nemá pravdu.).

V praktické části se budeme více zabývat užitím zvrtné částice se/si ruskými a anglickými mluvčími. Na rozdíl od ruštiny nevyjadřuje angličtina zvrtnost jako samostatnou kategorii. V případě zvrtnosti se v angličtině setkáváme se zájmeny s reflexivní funkcí. Pokud v angličtině vyjádříme zvrtnost pomocí „oneself“, jedná se mnohdy o zdůraznění osoby/podmětu vykonávajícího danou aktivitu (např.: he dressed himself. = oblékl se sám). (Königová, 2010, s. 43). Proto jsou angličtí mluvčí velmi často zmateni a váhají, kdy mají v češtině zvrtnou částici použít.

2.4 Obecná čeština ve výuce češtiny pro cizince

2.4.1 Stratifikace současné češtiny a postavení obecné češtiny. Pojem spisovnost, tradiční teritoriální dialekt a interdialekt.

Jedinou kodifikovanou formou češtiny je čeština spisovná, která se používá při oficiálních příležitostech, úředním styku a v médiích. Vedle spisovné formy existují i další variety našeho národního jazyka.

Podle Krčmové se jednotlivé modely stratifikace češtiny shodují v uvádění základních složek, kterými jsou jazyk spisovný, interdialekty a dialekty. Neshodují se ale „v začlenění ostatních útvarů (variant) národního jazyka, strukturních i nestrukturních, do tohoto modelu, zejména v začlenění obecné češtiny a eventuálně i běžné mluvy a v chápání hranice mezi češtinou spisovnou a tím, čemu se říká "čeština hovorová".“ (Krčmová, 2005, s. 1). Na spisovnost se můžeme dívat z širšího či užšího úhlu pohledu. „V užším pohledu se pak jevy na hranici spisovnosti zahrnují do „hovorové češtiny“.“ (Krčmová, 2005, s. 1). Shodnout se na jednotné hranici spisovnosti tak není vůbec jednoduché.

Odborné a vědecké texty využívají výhradně spisovnou podobu češtiny. Většinou je tomu tak u tištěných médií a ve zpravodajství, ovšem také sem již začínají pronikat substandardní prvky (v závislosti na žánru). (Čmejrková, 2006, s. 60). Jak Čmejrková dále dokládá, mluvenost a neformálnost stále více a více zaznamenáváme u tištěných rozhovorů, neboť mají co nejsuggestivněji navodit „dojem mluvenosti, např. užíváním nespisovné češtiny“. (Čmejrková, 2011, s. 12).

Mezi nespisovnými útvary nalezneme dialekty. Určit jejich počet je podle Krčmové složitý, „protože těžko můžeme říci, kde skutečně začíná jeden dialekt a končí druhý“ (Krčmová, 2005, s. 1).

Mezi spisovným jazykem a dialekty nalezneme interdialekty: „nispisovné útvary typické pro větší regiony, vznikající nivelizací nářečních rozdílů“ (Krčmová, 2005, s. 2). Jedním z interdialektů je právě obecná čeština, jež se používá v Čechách a na západní Moravě. Jedná se o nekodifikovanou formu, která je přirozená pro mluvenou podobu češtiny v méně formálním prostředí. Velmi blízko k obecné češtině má hovorová čeština.

Krčmová zmiňuje dvě definice či přístupy k termínu obecná čeština.

- 1) Jedná se o nespisovný útvar interdialektické povahy (stejně jako třeba interdialekt středomoravský či východomoravský). V tomto případě mluvíme o teritoriálním vymezení;
- 2) V druhém případě je obecnou češtinu možné charakterizovat jako nespisovný útvar ovlivňující spisovnou normu českého jazyka, kdy hovoříme o vymezení ve vztahu k národnímu jazyku (Krčmová, 2005, s. 2). „Postupně se stává celonárodním nespisovným útvarem, čímž se vzdaluje své původní interdialektické podstatě.“⁴

2.4.2 Projevy obecné češtiny

Podívejme se na nejčastější projevy obecné češtiny v tvarosloví a hláskosloví, které mohou být v empirické části naší práce pozorovány. V oblasti hláskosloví je to například záměna „é“ za „ý/í“, záměna „ý“ za „ej“, vynechání „l“ v minulém čase mužského rodu či užití protetického „v“. V oblasti tvarosloví se jedná o unifikaci koncovek v instrumentálu množného čísla či v množném čísle přídavných jmen³.

Níže uvádíme některé případy, na které Šindelářová narazila ve svém výzkumu.⁴ Podobný soupis znaků mluvené češtiny můžeme najít v učebnicích Lídy Holé, a to už v publikacích

³ Obecná čeština. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-07-03]. Dostupné z: https://cs.wikipedia.org/wiki/Obecn%C3%A1_%C4%8De%C5%A1tina

⁴ ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra. *Morfologické odlišnosti spisovné a obecné češtiny z pohledu cizince* [online]. 2010 [cit. 2017-01-14]. Dostupné z: <http://konference.osu.cz/cestina/dok/2010/sindelarova-jaromira.pdf>

určených pro začátečníky. Jedná se o přílohu k učebnici *Čeština expres A1/2 (28–29)*⁵, kde studenty češtiny seznamuje s mluvenou podobou češtiny. Na integraci mluvené podoby češtiny do výuky se podíváme blíže v následující podkapitole.

Projev obecné češtiny (mluvená forma)	Popis	Příklady
koncovka -ý	koncovka -ý mužského rodu jednotného čísla se vyskytuje místo koncovky -é nejenom u rodu mužského, ale i u rodu středního a ženského	dobrý kamarád, dobrý jídlo; stejné tendence hláskové změny v genitivu všech rodů (dobrýho kamaráda, dobrý kamarádky, dobrýho jídla), dativu (dobrýmu kamarádovi, dobrý kamarádce, dobrýmu jídlu), akuzativu (dobrýho kamaráda, dobrý jídlo) a lokálu (dobrým kamarádovi, dobrý kamarádce, dobrým jídle
koncovka -ý	použití koncovky -ý v plurálu bez ohledu na rod	dobrý kamarádi, dobrý kamarádky, dobrý auta
koncovky -i/-é	koncovky -i/-é v nominativu maskulin množného čísla	Slovani, fotbalisti
koncovka -ách	koncovka -ách u lokativu maskulin množného čísla	o klukách
koncovka -ma	koncovka -ma v instrumentálu substantiv a adjektiv – setřeni rozdílů v rodech	s hodný(ej) ma klukama, s hodný(ej) ma holkama, s velký(ej) ma autama
hlásková změna -ý → -ej	nepisovné tvary vzniklé diftongizací, místo -ý koncovka -ej	dobre j kamarád, s dobre j ma kamarádama být → be j t
Jmenné tvary adjektiv	Jmenné tvary adjektiv zaměňovány složenými tvary přídavných jmen	Je znám díky svému... → Je známý díky svému...
verba: konjugace -OVA	konkurence dvou tvarů v 1. osobě jednotného a 3. osobě	Já studuji → já studuju Oni studují → oni studujou

⁵ HOLÁ, Lída.; BOŘILOVÁ, Pavla. *Čeština expres A1/2. Příloha*. Praha: Akropilos, 2011. ISBN 978-80-87481-28-8.

	množného čísla	
verba: konjugace -E	konkurence dvou tvarů v 1. osobě jednotného a 3. osobě množného čísla	já píši → já píšu oni píší → oni píšou
chybí koncové -e	chybí koncové -e ve třetí osobě plurálu u sloves -E konjugace a -OVA konjugace	my jdem, my studujem
verba: konjugace -Í	krácení	já prosím, mluvím
změna -í na -j	tvary sloves ve 3. osobě plurálu (-Í konjugace)	oni prosej, mluvěj
vynechání pomocného slovesa být v minulém čase	u sloves v 1. osobě jednotného čísla minulého času se vynechá pomocné sloveso být (při současném vyjádření podmětu)	já jsem tam byl → já tam byl
kondicionál	častější výskyt bysme než bychom	
vokativ příjmení	zůstává ve formě nominativu	Dobrý den, pane Novák .
hovorová slovní zásoba		jo, kafe, hnedka, teďka
zkracování slov		totáč, jináč, Václavák

2.4.3 Výuka spisovné a obecné češtiny

Učitelé češtiny jako cizího jazyka stojí před otázkou, v jakém rozsahu a kdy seznamovat své studenty s obecnou češtinou a jaký přístup při výuce zvolit. Níže je uvedeno několik přístupů, které je možno při výuce češtiny jako cizího jazyka zastat.

Ráda bych na tomto místě souhlasila s Lídou Holou, která ve svém příspěvku *Spisovná vs. obecná čeština ve výuce češtiny jako cizího jazyka*⁶ zmiňuje, že by učitel neměl k výuce obecné češtiny přistupovat v termínech „dobře“ či „špatně“, nýbrž funkčně, tedy co je situačně a kontextově vhodné či nevhodné. Již pro nižší úroveň A1 a A2 Holá doporučuje, aby učitelé přítomnost obecné češtiny před studenty netajili a aby se snažili o to, aby studenti byli schopni pasivního porozumění. Od úrovně B1 je dle jejích slov vhodné systematické seznamování s rozdíly mezi spisovnou a obecnou češtinou.

⁶ HOLÁ, Lída. Spisovná vs. obecná čeština ve výuce češtiny jako cizího jazyka. *Czech Step by Step* [online]. 1999 [cit. 2017-01-14]. Dostupné z: http://www.czechstepbystep.cz/clanky/spisovna_sv_obecna.html

Poprvé Holá seznamuje studenty s hovorovou češtinou užívanou v každodenní neformální komunikaci v příloze k učebnici *Čeština expres A1/2* (12. lekce). Studentům představuje hláskové změny: záměnu „é“ za „ý/í“, záměnu „ý“ za „ej“, vynechání „l“ v minulém čase mužského rodu, užití protetického „v“, dále vynechání koncového „e“ u sloves v první osobě plurálu (např. *my pracujem*), vynechání koncového „í“ ve třetí osobě plurálu (*oni dělaj*). Na rovině lexikální uvádí příklady slovní zásoby či užití nominativu namísto vokativu ve spojení *paní/pane* a příjmení. V samotné učebnici jsou pak jevy procvičovány v rámci jednoho cvičení – textu psaném formální češtinou, přičemž úkolem studentů je tyto výrazy nahradit výrazy typickými pro mluvenou podobu češtiny⁷.

Milan Hrdlička ve své publikaci *Gramatika a výuka češtiny jako cizího jazyka* upozorňuje na nedostatky výukových materiálů češtiny jako cizího jazyka. Tyto chyby se podle něj dají rozdělit do čtyř skupin: směšování gramatických a lexikálních prostředků v rámci spisovného jazyka, míšení kódů, nevhodná stylizace prezentovaných textů a v neposlední řadě nedostatečnost, příp. dokonce absence výkladové části (Hrdlička, 2009, s. 124).

Rovněž Šindelářová spatřuje v začlenění běžné mluvy do výuky určitý problém, s nímž se pedagogové potýkají: „Učitelé pak řeší problém, zda běžně mluvený jazyk do výuky zařazovat, či nikoliv, kdy s ním začít, do jaké míry jej uplatňovat a jak k němu vůbec přistupovat, přičemž musejí svou pozornost věnovat trojímu typu cizinců.“⁸

Jedná se o:

- 1) cizince studující češtinu v zahraničí (obecná čeština je pro ně velmi náročná na porozumění);
- 2) cizince žijící v České republice, kteří mají mluvenou češtinu na lepší úrovni než je jejich znalost spisovné formy;
- 3) cizince s nulovými znalostmi (poprvé se setkávají s češtinou v české škole).⁹

⁷ HOLÁ, Lída. *Čeština expres A1/2*. Praha: Akropolis, 2011, s. 42. ISBN 978-80-87481-28-8.

⁸ ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra. *Morfologické odlišnosti spisovné a obecné češtiny z pohledu cizince* [online]. 2010 [cit. 2017-01-14]. Dostupné z: <http://konference.osu.cz/cestina/dok/2010/sindelarova-jaromira.pdf>

⁹ ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra. *Morfologické odlišnosti spisovné a obecné češtiny z pohledu cizince* [online]. 2010 [cit. 2017-01-14]. Dostupné z: <http://konference.osu.cz/cestina/dok/2010/sindelarova-jaromira.pdf>

Právě druhá skupina pro nás bude důležitá v empirické části této diplomové práce. Podle Šindelářové a Škodové „Mnohé výzkumy potvrzují, že rozlišování spisovnosti a nespisovnosti působí značné potíže všem, kteří k soustavnému studiu češtiny přistupují až po určité době pobytu v českém hovorovém prostředí.“ (Šindelářová, 2013, s. 29)¹⁰.

Marie Boccou Kestřánková se rovněž ve svém příspěvku *Postavení obecné češtiny ve výuce češtiny pro cizince* zamýšlí nad otázkou, kdy a v jakém objemu seznámit studenty s formami nespisovné češtiny. „Pro cíle většiny kurzů na univerzitách je sice stále dominantní tendence k prioritnímu osvojování češtiny spisovné, přesto se v současné době setkáváme s rostoucím množstvím dotazů posluchačů na dialekty a interdialekty.“ (Boccou Kestřánková, 2017, s. 73).

S obecnou češtinou, jakožto interdialektem (používaným především v Čechách a na západní Moravě) se podle Boccou Kestřánkové potřebují seznámit především 3 skupiny studentů. Jsou to:

- 1) studenti žijící ve středních Čechách,
- 2) studenti žijící mimo tuto oblast (např. Morava, Slezsko),
- 3) studenti žijící mimo Českou republiku (bez každodenního užití češtiny). (Boccou Kestřánková, 2017, s. 74).

Zejména ruskojazyční mluvčí, u kterých je stupeň porozumění od počátku mnohem vyšší než u anglických mluvčích, si brzy i na nižších úrovních sami všimají rozdílů v lexikální rovině (např.: dnes x dneska, přítomnosti vycpávkových slov (prostě, vlastně, tak/takže v úvodu mluveného projevu aj.) nebo dubletních tvarů při konjugaci sloves, např.: já studuji a já studuju, oni studují a oni studujou).

„Nespisovnosti by se ve výuce začátečníků mělo dát více prostoru v případech, kdy cizinec ve výuce využívá zkušeností nabytých v neformálních komunikačních situacích s rodilými mluvčími a nespisovné prostředky sám v promluvě aplikuje nebo se na ně učitele dotazuje.“ (Boccou Kestřánková, 2017, s. 80).

¹⁰ Viz též BALKÓ, I.; ZIMOVÁ, L. *O jazycích, zemích a kultuře našich spolužáků*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2005, s. 12. ISBN 80-7044-718-4.

Skutečnost, nakolik bude studentům představena obecná a hovorová čeština, závisí na samotném studentovi, příp. celé třídě. Je třeba znát důvod, proč se učí český jazyk a v jakých situacích jej bude používat nebo jej již používá. Vždy záleží na cílech a motivaci studenta. Pokud jazyk studuje například z důvodu četby odborné literatury, bude mít zájem výhradně o jazyk spisovný.

„Podle Společného evropského referenčního rámce pro jazyky by se jinojazyční mluvčí měli podrobněji zabývat dialekty a nespisovnými varietami až na nadprahových jazykových úrovních.“ (Boccou Kestřánková, 2017, s. 75). Nelze se však existenci obecné a hovorové češtiny vyhýbat, neboť se cizinci již od základních úrovní dostávají v každodenním životě do situací vyžadujících znalost nespisovných prostředků (Boccou Kestřánková, 2017, s. 76). Rovněž Hrdlička zastává názor, „aby byl jinojazyčný mluvčí již na počátku alespoň v hrubých rysech kvalifikovaně obeznámen s českou jazykovou situací, se stratifiací českého národního jazyka, s jeho teritoriálním rozložením, s vhodností užití jeho jednotlivých variet v určitých komunikačních situacích“ (Hrdlička, 2009, s. 72). Podle Hádkové „diglosii nelze cizincům zamlčovat“ (Hádková, 2011, s. 37), a to již od samotného počátku studia.

Pro praktickou výuku přichází Hádková s poslechovými texty z reálných komunikačních situací, které pomáhají s osvojením struktur vhodných pro danou komunikaci (Hádková, 2011, s. 38). Zároveň tento postup neočekává aktivní užívání obecné češtiny, „ale přitom buduje příslušné struktury cizincovy komunikační kompetence“ (Hádková, 2011, s. 38).

K praktické výuce obecné a hovorové češtiny se vyjadřuje rovněž Marie Boccou Kestřánková a navrhuje využití divadla, respektive dvou scénářů jedné hry, což umožňuje srovnání spisovné a nespisovné varianty. Další možností, již Boccou Kestřánková navrhuje pro výuku obecné češtiny, je vyhledání nespisovných prvků a jejich následné převedení do spisovné podoby (Boccou Kestřánková, 2017, s. 78–79). Jinojazyčný mluvčí by si vždy měl být vědom toho, zda se jedná i spisovnou či nespisovnou varietu. Pedagog by jej měl vést ke správnému užívání. (Boccou Kestřánková, 2017, s. 79).

Základem by však vždy měla zůstat čeština spisovná. Spisovnou češtinu a spisovné jazykové prostředky může student využít ve všech jazykových situacích. Navíc „se od jinojazyčného mluvčího obecně očekává, resp. akceptuje jako přiměřené spíše vyjadřování spisovné (včetně

náležitě ortoepie), nikoli substandard.“ (Hrdlička, 2009, s. 71). Pokud by se student vyjadřoval pomocí prostředků substandardního kódu, jenž si dostatečně neosvojil, nemuselo by se to u rodilých mluvčích setkat s pozitivní odezvou a jinojazyčný mluvčí by se sám mohl dostat do trapné situace (Hrdlička, 2009, s. 71).

Podobný názor zastává i Marie Hádková. „Nerodilý mluvčí realizuje svůj komunikační záměr „bezpečněji“, užívá-li i v mluvené neoficiální komunikaci spisovného jazyka, protože tímto způsobem vysílá k partnerovi komunikace (rodilému mluvčímu) také informaci o sobě, že je mluvčím nerodilým.“ (Hádková, 2011, s. 36). Rodilý mluvčí tak může vybírat jazykové prostředky s ohledem na nerodilého mluvčího. (Hádková, 2011, s. 36).

3 Empirická část

V empirické části naší práce se seznámíme s analyzovanými mluvčími, stanovenými pravidly a postupy pro analýzu, samotnou analýzou přesnosti a plynulosti projevu a výslednými zjištěními.

3.1 Zkoumané osoby pro případové studie

Téměř všichni mluvčí (Olim, Bek, William a Martin) pracují ve stejné mezinárodní společnosti, kde vedle češtiny figuruje jako hlavní dorozumívací jazyk angličtina. Tato švédská společnost působící v oblasti průmyslu má zastoupení ve sto osmdesáti zemích světa. Jen v samotné české pobočce pracuje asi dvacet tři národností. Všichni mluvčí mají společné to, že trvale žijí v Praze již několik let.

Všechny nahrávky s těmito mluvčími byly pořízeny v zasedací místnosti zmíněné společnosti. Posledním zkoumaným mluvčím je Michael, jenž jako jediný nepracuje v této společnosti. Se všemi mluvčími se dobře známe a máme přátelský vztah. Znalost češtiny je u všech zkoumaných mluvčích (s výjimkou rodilého mluvčího Martina) na minimální úrovni B1–B2. Olim a Bek jsou zástupci ruský mluvčích cizinců hovořících česky, William a Michael zastupují anglicky mluvící cizince hovořící česky. Pro porovnání nahrávek cizinců hovořících česky byl osloven Martin původem z Moravy. S výjimkou Michaela, který v porovnání se zkoumanými mluvčími studoval český jazyk nejvíce systematicky, je čeština všech převážně tzv. odposlouchaná. Využívají toho, že žijí v České republice, a učí se prostřednictvím komunikace s rodilými mluvčími.

Prvním zkoumaným mluvčím je **Olim** (35), který přijel do České republiky v roce 2004. Olim pochází z Uzbekistánu. Jako důvod pro odcestování do zahraničí uvádí studium. Rozhodoval se mezi Malajsií a Českou republikou, a jelikož je podle jeho názoru kvalita studia v oboru bankovníctví lepší v Evropě než Asii, rozhodl se pro Evropu.

Olimovým mateřským jazykem je uzbečtina, která patří mezi turkické jazyky (altajská jazyková skupina), a také ruština. Ruštinu považuje za svůj druhý mateřský jazyk, protože doma mluvil s otcem rusky, s matkou uzbecky. Média (TV, noviny) sledoval v ruštině, naopak s přáteli převažovala komunikace v uzbečtině.

Systematicky studoval češtinu pouze jeden měsíc, ale od počátku se snažil jazykově integrovat a učit se od rodilých mluvčích. V práci využívá češtinu ve stejné míře jako angličtinu.

Druhým zkoumaným mluvčím je Bek. **Bek** (31) přijel do České republiky v roce 2006. Chtěl odejít z Uzbekistánu a zkoušel se dostat do Spojených států, ale vzhledem k dřívějším vztahům mezi USA a Uzbekistánem nedostal vízum. Evropa pro něj byla rovněž zajímavá. Za svůj domov už Uzbekistán nepovažuje, ale zároveň jím pro něj není ani Česká republika.

Jako rodný jazyk označuje uzbečtinu i ruštinu. Uzbecky mluvili doma, ale školu studoval v ruštině. V šesté třídě základní školy měl pocit, že jeho ruština je na velmi nízké úrovni, a začal číst knihy v ruštině, kterou následně začal mnohem víc používat, a jak sám uvádí, tak i v ní přemýšlet. Pokud s otcem diskutují o odbornějších tématech, začnou spolu hovořit rusky, jelikož mu k tomu jazykové prostředky v uzbečtině nestačí.

Když se začal učit česky, cítil, že se mu oba jazyky pletou, že si není jistý, jak se dané slovo píše atd. Po příjezdu do České republiky se přihlásil na intenzivní devítiměsíční kurz českého jazyka. Brzy na kurz přestal chodit, protože měl pocit, že je probíraná látka příliš teoretická. Sám uvádí, že má problém rozumět hovorovým výrazům v češtině. Na jejich význam se přátel velmi často ptá. Češtinu používá v práci dokonce o něco víc než angličtinu, je tedy velmi aktivním uživatelem.

Fakt, že ruština je pro oba ruské mluvčí mateřským jazykem, jenž preferují, dokazuje skutečnost, že se daní mluvčí mezi sebou dorozumívají v ruštině a nepřecházejí do uzbečtiny, ačkoliv by mohli.

Třetím zkoumaným mluvčím, a zároveň prvním zkoumaným mluvčím s rodným jazykem angličtina, je William. **William** (44) je Američan, ve Spojených státech amerických vyrůstal a jako svůj rodný jazyk považuje pouze angličtinu. Začal pracovat v americké společnosti, jež měla pobočku v České republice. Často ale jezdil na služební cesty a v Čechách moc nepobýval. Jako začátek trvalejšího pobytu označuje rok 2012, kdy zde trávil přibližně osmdesát procent svého času. Před příjezdem do Čech se česky neučil, ale velmi oceňuje

přístup jeho nejbližších přátel a kolegů, kteří jej nutili mluvit česky od samého počátku, třebaže by s ním mohli mluvit anglicky.

William má pozitivní zkušenost, když začne s Čechy mluvit česky. Okamžitě cítí vřelejší přístup a jednání. Češi jsou podle jeho slov velmi tolerantní národ. Vychází rovněž z toho, že je černoš, tudíž výrazem tolerantní označuje nejenom jazykovou, ale i kulturní skutečnost. Českou republiku považuje za svůj druhý domov.

Dva roky žil v Nizozemsku v Amsterdamu a rok v Belgii ve Vlámku. Mluví francouzsky, nizozemsky a ovládá základy ruštiny. Ruštině se začal věnovat ještě před tím, než se začal učit češtinu, ale žádnou blízkost jazyků nepocíťoval. Oba jazyky pro něj byly odlišné. Jeho nejlepší kamarád je Slovák. Když s Williamem mluví, tak používá slovenštinu, ale William mu odpovídá v češtině. Aby byl Čechům blíže, rád by se v češtině i nadále zdokonaloval. V práci využívá češtinu ve stejné míře jako angličtinu.

Češtinu studoval v rámci firemních jazykových kurzů, ale jelikož neustále cestoval, rozhodl se tyto kurzy přestat navštěvovat. Nejvíce mu podle jeho slov pomohli s osvojením jazyka přátelé a sledování médií. Každý večer se dívá na televizní zprávy, následně se pak ptá rodilých mluvčích na výrazy, kterým neporozuměl. Češtinu podle svých slov ovládá ze sedmdesáti až osmdesáti procent, přičemž pasivní porozumění je výrazně lepší.

Druhým představitelem mluvčího s anglickým jazykem jako rodným je **Michael** (47). Michael přijel do České republiky v roce 1993. Ze Spojených států se nejdříve přestěhoval do Francie, až potom do Čech. Zpočátku nemluvil česky vůbec. Jako důvod, proč se přistěhoval do Čech, uvádí, že si chtěl zkusit žít v Evropě. Nejdříve odjel do Francie, ale náklady na život ve Francii byly pro něj příliš vysoké. Navíc jak sám říká, mu Francouzi nepřirostli příliš k srdci. Tehdy mu bylo 24 let a nemohl najít práci. V Čechách začal pracovat jako učitel angličtiny. Tenkrát v devadesátých letech to podle jeho slov bylo mnohem jednodušší.

Kromě angličtiny, která je jeho rodným jazykem, mluví ještě francouzsky a trochu rusky. Ruština mu při studiu češtiny nepomáhá. Má rád ruskou literaturu. Když se přestěhoval sem do Čech, studoval zde nejdříve ruštinu formou anglicko-ruského tandemu.

Oženil se s Češkou, ale doma vždy mluvili anglicky. Češtinu studoval přibližně dva roky na veřejných kurzech a individuálních lekcích. Svě znalosti hodnotí tak, že jsou na úrovni B1. Na nejnižší úrovni má psaní – nikdy jej nic dostatečně nemotivovalo k tomu, aby se naučil v češtině správně psát. Nejlepší je podle jeho slov čtení, protože má rád literaturu obecně. S porozuměním nemá problém, na základě kontextu si dokáže případné mezery odvodit. Nedívá se na českou televizi, neposlouchá ani české zprávy. V současné době pracuje na volné noze a jeho povolání mu umožňuje, aby češtinu prakticky aktivně nepoužíval. Pracuje sám. Češtinu používá pouze při základní konverzaci v obchodě, v kavárně, na ulici atd. Jeho přítelkyně je Slovenka, takže ani s ní nemluví česky. Naopak se zlepšilo jeho porozumění slovenštině. Do budoucna by se rád v češtině zdokonalil, neboť by chtěl složit zkoušku pro získání českého občanství.

Martin (30) je jediný rodilý mluvčí v analyzovaném vzorku. Přišel do Prahy za prací v červnu roku 2015. Pochází z Hané z Litovle. Vystudoval Ekonomicko-správní fakultu Masarykovy univerzity v Brně a rok pobýval na Novém Zélandu. Spisovná forma češtiny mu dle jeho slov nepůsobí žádné komplikace, ani nepozoruje výrazný jazykový rozdíl mezi tím, jak mluví doma, a tím, jak mluví tady v Praze. Pouze s prarodiči mluví hanácky. Nepozoruje na sobě, že by jej pražský dialekt nějak ovlivnil. V Olomouci byl vždy spokojený a cíleně nikdy neuvažoval o přestěhování se do Prahy, příp. středních Čech.

3.2 Postup při sběru analyzovaného materiálu

V této diplomové práci provádíme kvalitativní výzkum pomocí případových studií. S celkem čtyřmi nerodilými mluvčími a jedním rodilým mluvčím češtiny byla prováděna interview, ze kterých byly pořízeny zvukové záznamy. Samozřejmě si uvědomujeme, že naše výsledky nemůžeme považovat za obecně platné, nicméně se pokusíme o formulování závěrů platných pro podobné případy a jejich porozumění obecně.

Při pořizování nahrávek neměl tazatel roli vyučujícího, který by zkoumané mluvčí opravoval, případně vysvětloval chyby. Zpětná vazba jim byla poskytnuta až s časovým odstupem, aby nedošlo ke zkreslení zkoumaných jevů. Všechny nahrávky probíhaly individuálně. V místnosti byl přítomen pouze daný mluvčí a tazatel. Vše bylo nahráváno na diktafon, mluvčí o nahrávkách byli informováni a souhlasili s nimi pro použití této diplomové práce. Mluvčí byli při úvodním rozhovoru požádáni, aby se snažili o co možná nejobsáhlejší

odpovědi, kdy tazatel vstupuje do jejich projevu jen minimálně. Další dva typy nahrávání probíhaly pomocí techniky sběru dat nazývané elicítace, neboť jsme chtěli porovnat konkrétní jev, a to schopnost přepínání jazykových kódů.

První rozhovory neměly pro mluvčí předem stanové téma. Mluvčí byli informováni o tom, že půjde o neformální rozhovor, na který se nemusí žádným způsobem připravovat. Byli požádáni o to, aby se snažili mluvit co nejvíce. Minimální stanovená délka těchto rozhovorů byla 15 minut. Všichni mluvčí byli dotázáni na to, kdy přišli do České republiky, co je k tomu vedlo, jak by zhodnotili svou znalost českého jazyka, zda navštěvovali nějaké kurzy češtiny, příp. zda narazili na kulturní rozdíly. Na těchto nahrávkách byla pozorována přesnost a plynulost projevu. Z hlediska přesnosti jsme se zaměřovali na počet bezchybných výpovědí (error-free clauses), průměrný počet chyb na sto slov a vlastní opravy mluvčích (self-corrections). Z hlediska plynulosti jsme nejprve změřili rychlost mluveného projevu (speech rate) pomocí výpočtu průměrného počtu slabik za jednu minutu, dále jsme spočítali výskyt falešných začátků, počet opakování slov/frází bez následné modifikace a zaměřili jsme se na frekvenci užití parazitických a vycpávkových slov.

Ve druhém kole nahrávání dostali mluvčí text psaný hovorovou/obecnou češtinou (neformální styl). Text byl převzat z učebnice *Čeština pro překladatele* autorem Mileny Houžvičkové a Jany Hoffmanové (Houžvičková, Hoffmanová, 2012). Tento text nalezneme na str. 125–126 dané publikace. Text je psaný ve dvou verzích, a to jak obecnou a hovorovou formou češtiny, tak spisovnou formou vhodnou pro psaný formální projev. Ve druhém kole nahrávání však měli pouze text psaný hovorovou/obecnou češtinou. Tento text obdrželi s předstihem, tj. mohli se na něj předem připravit a dohledat si slova, která neznají. V úvodu byli mluvčí dotázáni na to, jak se jim text líbil a jak by jej zhodnotili a charakterizovali. Byli dotázáni na slovní zásobu, která pro ně byla do této doby neznámá.

U žádného z mluvčích jsme neočekávali, že by dříve systematicky studovali rozdíl mezi obecnou a spisovnou češtinou, proto jsme se poté, co z jejich strany došlo k charakterizování textu jako „textu plného nespisovných výrazů a gramatických chyb“, společně snažili nalézt další rysy charakterizující text jako text psaný obecnou češtinou, text typický pro mluvený projev. Nejednalo se o vysvětlení či odhalení znalosti dané odborné terminologie. Cílem bylo zjistit jejich povědomí o zkoumané problematice obecně. Následně bylo úkolem zkoumaných

mluvčích text převyprávět v časovém limitu dvě a půl až tři minuty. Časomíru měli před sebou.

Ve třetím kole interview byl mluvčím předložen nový text. Jednalo se o stejný text, avšak psaný velmi spisovnou češtinou (formální styl). O jeho existenci mluvčí předem nevěděli. Poté, co sami zjistili, že se jedná o ten samý text (Houžvičková, Hoffimanová, 2012, s. 125–126), jen stylově odlišný, byli požádáni, aby si text v klidu pro sebe přečetli a pokusili se o stručnou charakteristiku, kde spatřují odlišnosti, a co je vede k tvrzení, že je text psán spisovnou formou. Jejich hlavním úkolem bylo text znovu převyprávět s cílem dosáhnout co možná největší formálnosti projevu. Tento jejich mluvený projev byl porovnán s předchozím projevem, při kterém se nesoustředili na spisovnost a mluvili více spontánně. I u těchto nahrávek, stejně jako u předchozích, byla pozorována přesnost a plynulost projevu, abychom mohli ověřit, zda u mluvčích došlo ke změnám, vzniká-li projev za jiných podmínek než při prvním nahrávání (složitější téma, časový pres, lehká nervozita z testování). Navíc jsme se zaměřili, jak jsme již uvedli výše, na schopnost mluvčích přepínat mezi kódy spisovné a obecné/hovorové češtiny.

3.3 Postup při přepisu zvukových nahrávek

Vzhledem k účelům práce nebyl pro přepis nahrávek zvolen přepis fonetický. Při přepisu byly zohledněny cíle naší práce – zaměření se na přesnost a plynulost projevu. Text byl pro umožnění analýzy členěn na jednotky. V prepisech byly použity níže uvedené značky, včetně barevného značení:

//	hranice mezi jednotkami
(eee)	kratší hezitační zvuk
(ééé)	delší hezitační zvuk
ááá	výrazné prodloužení samohlásky (nejenom á), vyznačeno fialovou barvou
yyy	prodloužení samohlásky, vyznačeno fialovou barvou
(5 s)	delší pauza (uvedeno v s)
(důraz)	záměrně prodloužená délka mluvčím (nezapočítáváno jako hezitace)
<u>prostě</u>	parazitické (vycpávkové) slovo
(xxx)	nesrozumitelné slovo, nelze identifikovat
(se)	chybějící slovo ve výpovědi, klasifikováno jako chyba

manželové	špatný tvar slova, klasifikováno jako chyba
< >	vlastní oprava (self-corrections)
[]	falešný začátek
{ }	opakování slov, dysfluence a neplynulost projevu
o/a	nejasná výslovnost (mezi „o“ a „a“)
(smích)	smích

Vedle samostatné přílohy k této diplomové práci, která předkládá přepis analyzovaných nahrávek, je součástí práce rovněž zvukový záznam. Všechny nahrávky jsou uloženy na DVD přiloženém k této diplomové práci.

Délka prvního kola nahrávání (volný projev) se u jednotlivých mluvčích liší. U Olima je volný projev se všemi pauzami a přerušeními dlouhý 16 min 40 s, u Beka 24 minut, Williamův projev je dlouhý 24 minut 32 s, Michaelův 35 minut 7 s a projev rodilého mluvčího Martina má celkovou délku 16 minut 12 s. Pro analýzu byly vybrány co možná nejdelší úseky, ve kterých nejsou mluvčí tazatelkou přerušováni. Celová délka analyzovaného volného projevu tak činí 6 minut u každého mluvčího.

Náš postup při výpočtu počtu chyb na sto slov a rychlosti mluveného projevu je zaznamenán v samostatné příloze R. Jen pro naše účely jsme si z důvodu snazší orientace pro výpočet rychlosti mluveného projevu texty označili zelenou barvou.

3.4 Analýza přesnosti projevů a výsledná zjištění

Nejprve si u každého mluvčího zvlášť uvedeme v přehledné tabulce typy chyb, které se u nich objevovaly ve všech třech prováděných interview – ve volném projevu, při vypravování příběhu a při vypravování příběhu spisovnou formou. V tabulce nejsou uvedeny pouze ty chyby zaznamenané v přepisu nahrávek, nýbrž i v ostatních rozhovorech s mluvčími. Tyto příklady jsme zahrnuli, neboť se vyskytují často a mají rovněž přínos pro náš výzkum a zobecnění získaných výsledků. Nejedná se o výčet všech chyb, nicméně chyby budou klasifikovány tak, abychom byli schopni popsat určité tendence. Chyby budeme klasifikovat na základě taxonomie založené na jazykových kategoriích a příslušnosti k jazykovým

rovinám, kterými jsou fonologická rovina, morfologická rovina, syntaktická rovina, dále pak lexikální chyby a chyby v diskurzu.¹¹

Následně se podíváme na přesnost ve volném projevu, při vypravování příběhu a při vypravování příběhu spisovnou formou a procentuálně vyjádříme pozorovaný vývoj. Navzájem porovnáme ruské a anglické mluvčí. Na výsledky se podíváme rovněž z pohledu hypotézy uvedené v úvodu práce, a sice že pro Slovany je učení se druhému jazyku jednodušší než pro Neslovany a očekáváme u nich nižší výskyt chybovosti a tím pádem vyšší procento přesnosti. U Slovanů očekáváme chybovost zejména v morfologických koncovkách. Výsledky pro jednotlivé mluvčí budou porovnány nejenom mezi Slovany a Neslovany, ale rovněž v porovnání s rodilým mluvčím.

Problematiku spisovnosti a obecné/hovorové češtiny a především jejich popis si ponecháme do samostatné kapitoly 3.5, kde si příklady uvedeme v samostatné tabulce.

3.4.1 Chyby a významné rysy v projevech ruských mluvčích

Tabulka 1 Nejčastější chyby a významné rysy zaznamenané v mluveném projevu Olima

Typ chyby	Nejčastější chyby a významné rysy zaznamenané v projevu Olima
Fonologická rovina	
Krácení vokálů	myslím; zadávají to různým způsobem;
Měkká výslovnost	ideální
Morfologická rovina	
Koncovky substantiv a adjektiv	ty policajty nebo ty lidi, který pracovali tam; policajty všude asi stejný; bydleli v nějakém zapadákov; chtěla do nejbližšího nemocnice; v nějakým vedlejším vesničku; nejbližší nemocnice se nacházela v městěčkě nebo vecničce Vejprt; po práce; manželové trošku se smáli;
Číslovky	do patnáct let (myšleno do patnácti let); v roce devatenáct šedesát devět (chybí set);

¹¹ DULAY, Heidi, BURT, Marina, KRASHEN, Stephen. *Language Two*. Oxford: Oxford University Press, 1982, s. 146-147. ISBN 0-19-502552-0.

Absence zájmen	dyž zadávali ty dotazy, tak jsem (jim) většinou nerozuměl; tak manželka (ho) zastavila; a to na začátku nerozuměla (myšleno tomu);
Zájmeno který	z ňákých důvodů, kterých oni nevěděli
Absence slovesa být v přítomném čase	policajty (jsou) všude asi stejný;
Chybný tvar slovesa	zároveň tam jakoby netečela voda; to bylo tak, že tečela ta voda; z kterého bych mohli zavolat sanitku; museli s manželem jít spát, aniž bych mohli umýt; chyby ne že by dělali my;
Reflexivní se/si (vynechání, nesprávné umístění)	A moc (si) ¹² nepamatuješ; jakoby už (si) jako opravdu pamatuješ; tak jsem (si) vybral Českou republiku; v konkrétním oboru, co jsem (si) vybral já; protože jsem (si) myslel; museli s manželem jít spát, aniž bych (se) mohli umýt; tak oni jakoby neumyli se ¹³ ;
Nesprávné umístění pomocného slovesa být v minulém čase	že když eště neuměl jsem jako mluvit; tak musel jsem i tehdy řešit;
Příslovce	kolem čtvrté rána; manžel spal, jakoby hluboko spal
Chybné užití prepozic, absence prepozice	v policii; a pak noci se jí stalo špatně; paní čekala na první dítě (myšleno čekala své první dítě); jela do domu (myšleno domů); koukáme většinou do ruské televize; tehdy byly ni k čemu (myšleno k ničemu)
Chybný výběr spojky, absence spojky	Už skoro bych řek, tady se cítím jako doma; V konkrétním oboru co jsem vybral já, to bylo bankovnictví;
Syntaktická rovina	
Chybný slovosled	už skoro bych řek; ty policajty nebo ty lidi, který pracovali tam; chtěla do nejbližšího nemocnice odvízt; pokud studuješ v češtině, tak máš to zadarmo

¹² Vynechání

¹³ Chybný slovosled při užití reflexivního zájmena se/si

Lexikální rovina	
Špatná volba lexika	nemůžu doložit ten doklad (myšleno dokument); tak tady se vám vypřávit o historii anebo případu (myšleno příběh); a pak noci se jí stalo špatně (myšleno se jí udělalo špatně); za půl hodiny po zavolání pak přišla sanitka; příběh se odehrál za dobu komunismu za dobu totálního režimu (myšleno totalitární); já jsem koukal na ty dovolené zůstatky (myšleno na zbývající dovolenou)
Kontaktní výrazy	abychom to nedělali stejný věci dvakrát, že jo
Vycpávková/parazitická slova	Jakoby ten rozumný život; jakoby už jako opravdu pamatuješ; věci jakoby do detailů myslim; prostě jsem jakoby chtěl pokračovat někde jako studium; dělal jsem jako brigády pár let měl jsem jakoby jako možnosti; neuměl jsem jako mluvit; zároveň tam jakoby netečela vody
Explicitnost/implicitnost (v ruštině větší tendence k větší míře explicitnosti)	při režimu komunistů
Anglicismy	Ostatní mají opravdu vacation
Diskurz	
Použití druhé osoby jednotného čísla, avšak myšleno obecně	a to už nedohleď, je to duplikát; pokud studuješ v češtině, tak máš to zadarmo;

Tabulka 2 Nejčastější chyby a významné rysy zaznamenané v mluveném projevu Beka

Typ chyby	Nejčastější chyby a významné rysy zaznamenané v projevu Beka
Fonologická rovina	
Krácení vokálů	já myslim; s tím moc neuděláš
Prodlužování vokálů	soldáty Varšavského svázu hodně zláta
Měkká výslovnost	marokánský stil; jsem spíš klidný tip; sanitka; roky (vysloveno měkce)
Výslovnost samohlásky „o“ ¹⁴	o/ani asi sami nevěděli; maj to/avárnu vedle

¹⁴ Nepřízvučné „o“ se v ruštině, pokud pravidlo zjednodušíme, vyslovuje jako „a“.

Morfologická rovina	
Koncovky substantiv a adjektiv	nám se líbilo v Bruggy, v Brusel jsme měli jako trošku nešťastný počasí; ownerem je někdo z Maroko; já jsem tot stejný věc řekl; první věc, který jsem to mohl najít; ta druhá varianta byla jít do Malajsii; v tom malém městěče; zažila zajímavý historku; ona čekala prvního dítě; okolo nebylo nic z civilizaci; jak to bude vypadat v občance toho svého dítě
Číslovky	vypravování o jednej šťastné dámě; to byl v roce devatenáct šedesát devět (chybí set); porodila čtyrochkilogramovou holku
Nadužívání zájmen	ale to myslím, že my většinou používáme airbnb; stejně jako s tím moc neuděláš, stejně já myslím, že my jsme měli problém; a právě ten marokánský stil tam to byl; a když jsme to poprvé šli tam; jako nic to to proti jako nemám; tak jsme to vybrali hotel asi podle; já jsem to probudil (myšleno já jsem se probudil); protože jsem to opravdu chtěli něco pít; já taky jsem to něco dělal; ale jsme to probudili ráno (myšleno stejně jsme se ráno probudili); já jsem to už začal trošku řvát; ale stejně jako to musíš tam chodit; že to pojede avtobusem; když jsme byli v jednotném pokoji, tak ten každý mohl slyšet; a oni ještě spali, že jsme jako my jim to vrátili; k štěstí za půl hodinu oni měli už sanitku
Chybný tvar zájmen (osobní, přivlastňovací zájmena)	sanitka byla už tam a už mohla jich vézt; že odveze jich do Vejrptů; to byla neznámá porucha pro nich ; ona jeho zastavila; za nějakou malou dobu jim napadlo; jijo první dítě
Prefixy sloves	celou dobu asi snažil se vyučit ruský jazyk (myšleno snažil jsem se naučit); když se sloučila s manželem, slíbila svému

	manželovi, že narodí mu krásného syna; narodila krásnou holčičku; narodila krásného syna (myšleno porodila)
Chybný tvar slovesa	Jsme se zeptali, že (bychom si) chtěli koupit;
Reflexivní se/si (vynechání, nesprávné umístění, zvratnost užita u nezvratného slovesa)	nám (se) líbilo v Bruggy; já jsem to (se) probudil; stejně já (si) myslím; ale jsme to (se) probudili ráno; snažil jsem (se) dostat do Ameriky já jsem (se) narodil ne v hlavním městě; se probudila, že (se) vyčůrala všechny historiky se skončila
Nesprávné umístění pomocného slovesa být v minulém čase, příp. jeho absence	jsme byli v hotelu (začátek věty); jsme se zeptali; jsme tak nezkoumali jako ty detaily; tak jsem šel tam, začal (jsem) to vysvětlovat; říkal (jsem), že takle takle; já taky jsem to něco dělal; že jsme jako my jim to vrátili, když (jsme) nechtěli; v únoru dva tisíce šest snažil jsem dostat do Ameriky; ale jsem chodil do ruské školy; a jsem myslel; ale když jsem přijel do Taškentu a zašel do ruské školy jsem, tak (jsem se) dozvěděl, že
Příslovce	tak musíte jít venku; v čtyry hodiny noci
Chybné užití prepozic, absence prepozice	a na mě to byl takový stres; k štěstí za půl hodiny; paní čekala na první dítě (myšleno své první dítě);
Chybný výběr spojky, absence spojky	možná byl poslední krát, když jsme to vybírali hotel v podstatě; tak musíte jít venku a koupit tam něco a tak dál, co jsme udělali
Syntaktická rovina	
Chybný slovosled	když jsme byli v jednotném pokoji, tak ten každý mohl slyšet, jak jiný bydlí tam; tak jsem šel tam; sanitka byla už tam a už mohla jich vézt
Odlišná konstrukce	Já jsem narodil ne v hlavním městě
Lexikální rovina	
Nesprávná volba lexika	když jsme byli v jednotném pokoji; tak se objevil její pán (myšleno manžel); stalo trochu tišší (myšleno uklidnilo se to); možná byl poslední krát (myšleno naposledy);

	soldáty Varšavského svázu (myšleno vojáci Varšavské smlouvy); svůj slib nezdržela
Kontaktní výrazy	To jde o tom spíš o tý vůli, že jo ;
Vycpávková/parazitická slova	v Brusel jsme měli jako trošku nešťastný počasí; jako třeba i v noci jako jsme šli zpátky; máte něco jako teplýho; takže celkem ten servis jako byl trošku takový že
Anglicismy, vliv angličtiny	ownerem je někdo z Maroko (myšleno vlastníkem); podle těch kritérií, které jsme ocheckovali; a tak tam byl receptionist; u toho hotelu vždycky můžeš jít a ještě máš nějaké subordináty; možná to byl nějaký takový efekt z toho (myšleno následek toho); jsme tak nezkoumali ty dítaily; manžel riagoval na to že
Diskurz	
Slovo/konstrukce je gramaticky správně, ale kontextově hodnotíme užití jako chybné	Já jsem narodil ne v hlavním městě, ale v nějakém malém městěčku

Ruští mluvčí mají tendenci vyslovovat měkce souhlásky d, t, n ve spojení se samohláskami „e“ a „i“. Tuto tendenci jsme pozorovali u Beka, který měl měkkou výslovnost například ve slovech styl /sʲil/, typ /tʲip/, sanitka /saɲitka/. Toto platí obecně pro ruskojazyčné mluvčí při užití slov cizího původu, např. univerzita, titul, diplom aj.

Pro Olimův mluvený projev je charakteristický vysoký výskyt dysfluencí projevujících se prodlužováním hlásek, hezitacemi a velmi častým užíváním vycpávkových slov. Pokud se podíváme na konkrétní jevy, jedná se většinou o **vycpávková (či parazitická) slova**, která používají samotní rodilí mluvčí. Tento fakt potvrzuje skutečnost, že Olim má češtinu tzv. odposlouchanou od rodilých mluvčích v prostředí, ve kterém žije. Nejčasteji se u něj vyskytuje slovo „jakoby“, dále používá parazitická slova „jako“ a „prostě“. Také u Beka můžeme pozorovat výskyt vycpávkových slov, zejména slova „jako“, avšak v menší míře než u Olima.

Jako problematické se ukázalo **skloňování zeměpisných jmén pomnožných** (Olim: nejbližší nemocnice se nacházela v městěčkě nebo vecniče Vejprt; Bek: že odveze jich do Vejprtů, do

vejprtového nemocnice; jijo první dítě bude mít místo narození ve Vejrpt). Obdobně problém u Beka při použití názvu nizozemského města Bruggy (nám se líbilo v Bruggy). V ruštině se některá podstatná jména středního rodu neskloňují, u zeměpisných názvů jsou to města Brno, Oslo, Tokio aj. Z tohoto důvodu mohl Becl ponechat název města Bruggy v nominativu.

Obě analýzy projevů ruských mluvčích rovněž potvrdili problematiku užití **zájmen**, a to jednak z hlediska jejich nadužívání, tak i výběru nesprávného tvaru. U Beka se navíc projevuje individuální problém s užitím zájmena „to“, které nadužívá (např.: a právě ten marokánský stil tam to byl; a když jsme to poprvé šli tam; jako nic to proti jako nemám). Při užití osobních a přivlastňovacích zájmen je velmi patrný negativní transfer z ruštiny (např.: to byla neznámá porucha pro nich; že odveze jich do Vejrptů; jijo první dítě).

Chybovost pozorujeme i v případě **předložek**, neboť ruští mluvčí měli tendenci používat předložku stejnou jako v ruštině (např.: paní čekala na první dítě (vyskytlo se u obou mluvčích); v policii; k štěstí; na mě byl takový stres).

Z hlediska lexiky je zajímavé zmínit velký výskyt **anglicismů** v mluveném projevu Beka. To je způsobeno bezesporu multikulturálním prostředím a mezinárodní společností, kde Bek pracuje. Anglický výraz použije s českou morfoloickou koncovkou (např.: ownerem je někdo z Maroko; podle kritérií, které jsme ocheckovali) anebo je patrný vliv angličtiny v české výslovnosti (např.: dítaily z angl. details; riagoval z angl. react).

Pro zajímavost můžeme ještě doplnit, že při práci s textem se objevila **speciální terminologie** z oboru lékařství (konkrétně slovní spojení plodová voda, odtok plodové vody). Oba dva ruští mluvčí nedokázali termín v následném převyprávění příběhu použít správně. (Olim: tečela ta voda v matce; Bek: odcházela vody z toho dítě asi, přišly vodorodný vody, odešly vody). Jelikož se nejedná o slovo používané v každodenní komunikaci, není tato skutečnost natolik překvapující. Jako problematické můžeme uvést použití frazeologického výrazu označujícího místo, kde se nic neděje (tam chcípnul pes). Bek jej použil jako „oni žili tam, kde chcípne pes“.

3.4.2 Chyby a významné rysy v projevech anglických mluvčích

Tabulka 3 Nejčastější chyby a významné rysy zaznamenané v mluveném projevu Williama

Typ chyby	Nejčastější chyby a významné rysy zaznamenané v projevu Williama
Fonologická rovina	
Krácení vokálů	řiká
<ul style="list-style-type: none"> - anglická výslovnost - „k“ místo „ch“ - „ž“ místo „ř“ 	komjunismus, 70 procent i když jsem ktěl žiká
Morfologická rovina	
Koncovky substantiv a adjektiv	<p>já jsem poprvé slyšel čeština tady v Česká republika; já jsem měl tady pár kolega v práci; tak vůbec byl bez kompromis; oni vůbec se mnou nekomunikoval v angličtina; my jsme bylo kolega v práci; oni se mnou nebavil v angličtina; když my jsme byli třeba na dovolenou; tři kluky jsme byli na tom letišťe; ten kouzlo slovo; někdo koupí pro maminka, sestra; někdo kůli pět korun cestoval deset kilometr; říká jakoby, William (myšlen vokativ); bavíme o některý věci; v moje bývalý práce; já jsem měl ten možnost; moje kamarád mi nutil; co se děje v tento země; možná to bylo za komunismus době; možná ne ve cely Česká republika; to musí být pro ta holka hodně těžký; jé, už je to tady, máme voda; jak do nejbližší města, která jmenoval výprtský města</p>
Číslovky	já ti vezmu dvě (myšleno dva sýry); stál dva a půl tisíc
Časté užití zájmen	<p>já jsem poprvé slyšel čeština tady v Česká republika. Já jsem měl tady pár kolega v práci.;</p> <p>Když my jsme byli na třeba dovolenou. Tři kluky my jsme byli na tom letišťe.;</p> <p>dokonce ona myslela, jako když ona pustí voda, ta myslela, ona počůrala, ona bála</p>
Vynechání zájmen	moje maminka (je) zná; manželka (ho) okamžitě chtěla zastavit

Zájmeno který	máme takový bunda, který stál dva a půl tisíc; byl dva lidi, který bydlel
Chybný tvar slovesa, nerespektování osoby a čísla	oni vůbec se mnou nekomunikoval v angličtina; my jsme bylo kolega v práci; oni se mnou nebavil v angličtina; v letadlo holka neměl gambrinus; byl slevu jakoby věci, který není tak standardní; věci, který jako už možná není tak dobrý; musí dívat se na zprávy (myšleno musím); nebo já to nedodrží jeden za měsíc; tak jsem nedodrží tento termín; to mně taky pomáhá, slyší jak lidi mluví; já nevím, co to říká, zeptá, kdo je vedle mě (myšleno zeptám se); to jde vysvětlit, jak lidi předtím žil; sanitka nebo nemocnice nebylo tak blízko; oni neměl šecho; já vám pozvám na nějaký drink
Reflexivní se/si (vynechání, nesprávné umístění)	já (si) dělám s nim srandu; tady (se) smějou lidi; když (se) bavíme mezi kamarády; neměla (se) jak dostat do města; ona (se) bála; dokonce ona (si) myslela; konečně (se) můžu aspoň umýt; každý večer dívám se na zprávy
Nesprávné umístění pomocného slovesa být v minulém čase, příp. jeho absence	bavíme o některý věci, než (jsme) kupovali; jsem hodně cestoval;
Příslovce	slevovaný sýl 5 korun dole
Chybné užití prepozic, absence prepozice (negativní transfer)	dva třikrát (za) týden čeština; nic tady není jako (v) dnešní době; to byli (v) té době; šecho je (v) době; (v) moje bývalý práce; manžel touží pro syna; jako tenkrát ve totáče; aby se někdo na ni staral; nemluvíme o voda od kohoutku
Chybný výběr spojky, absence spojky	i kdy my jsme byli opilí (myšleno i když); myslela, ona počůrala, ona bála, aby;
Syntaktická rovina	
Odlišná vazba	I když cokoliv jsem snažil; některý z nás měl v tašce plzeň; za pět měsíc bude tady mít sleva

Lexikální rovina	
Tvoření slov	Slevovaný sýl; Kouzlý slovo; panikovat
Vycpávková/parazitická slova	byl slevu jakoby věci; říká jakoby , William; proto říká jakoby odvézt někam; dokonce ona myslela, jako když ona pustí voda
Kontaktní výrazy	hele , za pět měsíc bude tady mít sleva; musíme, jsme Češi, ne ?
Diskurz	
Odpověď na otázku, zda si myslí, že Češi vítají fakt, když s nimi začne mluvit česky.	Ano, vítají mě určitě.

Tabulka 4 Nejčastější chyby a významné rysy zaznamenané v mluveném projevu Michaela

Typ chyby	Nejčastější chyby a významné rysy zaznamenané v projevu Michaela
Fonologická rovina	
Krácení vokálů	oni mají
- „k“ místo „ch“ - „i“ místo „e“	v devadesátých letech; já byk koukal musil, musila
Morfologická rovina	
Koncovky substantiv a adjektiv	byl jsem ve Francie; mluvil jsem francouzštině ve škole; budu bydlet v Barselon; nemůžu chytit jako slov; na konci mám oči zavřeno; žena měla svou první dítě; slíbila, že bude mít syn; filmy v kině s českama titulkami
Časté užití zájmen	měl jsem asi blbý nápad, že já bych chtěl naučit ruštinu;
Chybný prefix slovesa	oni uznali, že bude porodit
Chybný tvar slovesa, nerespektování osoby	čekání byl jako dva roky; to byl supr jako; to byl strašný; to byl čtyry hodiny ráno; myslel, že tečela vodu v bytě
Reflexivní se/si (vynechání)	já bych (se) chtěl naučit ruštinu ona (se) rozhodla jet do nemocnice; ona (se) probudila; neměli možnost (se) umýt; její manžel (si) myslel

Nesprávné umístění pomocného slovesa být v minulém čase, příp. jeho absence	a jeden rok měl jsem učitelku
Příslovce	najít sanitku včase
Chybné užití prepozic, absence prepozice	lidi na ulici nebo na hospodě; přes čtyři roky potom
Lexikální rovina	
Vycpávková/parazitická slova	měl jsem pocit, že další bude jako jiná země; myslel jsem, že vždycky můžu používat francouzštinu jako ; to byl jako život, velmi jako jiný než teďko; lidi, který neměli jako v bytě telefon; nemám čas jako večer na filmy
Syntaktická rovina	
Odlišná vazba	Já nikdy všemu rozumím
Lexikální rovina	
Nesprávná volba lexiky	štyry roky potom měla chlapa (myšleno chlapečka/syna)

Pro Williama je typické užívání koncovek mužského rodu ve všech pádech jednotného a množného čísla. Podstatná jména stojí většinou v prvním pádu. Williamův projev lépe plyne, avšak vidíme, že si neláme hlavu s deklinací podstatných a přídavných jmen nebo časováním sloves. Celkem často zaměňuje zájmena některý/jaký/který, příp. užívá je i tam, kde bychom je jako rodilí mluvčí neužili (např.: hledá jaký sanitku; to musí být jako době, který nic tady není; to bylo době, který hodně věcí co dneska – Příloha s. XV; bavíme o některý věci, než jsme kupovali – Příloha, s. XIV). Rovněž co se týká odborné terminologie a informace o plodové vodě, nedokázal se William správně vyjádřit (porodní voda zpuč steče – Příloha, s. XV)

Významným rysem Williamova projevu je častější použití osobních zájmen (např: když my jsme byli na dovolenou, tři kluky my jsme byli na tom letišti... a jak votevřem plzeň, já říkam co to je co to je, co máš zase, von říka, no to je moje pivo, já říkam, no musíme šetřit, že jo (Příloha, s. VIII).

U Michaela pozorujeme nejvýraznější chybovost v koncovkách podstatných a přídavných jmen. Velmi často se u něj opakuje chyba ve slovesu být: „To byl strašný/supr...“ U sloves chybuje také při jejich zvratnosti a zapomíná na reflexivní částici. Ani jemu se nevyhýbají

parazitická slova a často používá „jako“. V jednom případě pozorujeme i projev ruštiny, kdy byl zvolen ruský prefix – namísto „poznala“ zazní „uznala“.

U obou anglických mluvčích jsme pozorovali problém s pochopením předložených textů, a to jak textu psaném obecnou/hovorovou češtinou, tak textu psaném formálně, proto u nich došlo i k faktickému odchýlení se od reálného obsahu. Oba mají problémy vysvětlit celý proces s přivoláním sanitky pro prvorodičku. William po 1 minutě 20 s svého projevu začne hovořit o své vlastní interpretaci totalitárního režimu, čímž se odchýlí od zadání pouhého převyprávění textu. Michael dokonce interpretuje text tak, že žena skutečně odjela do nemocnice autobusem, k čemuž ale v originálním textu nedošlo.

3.4.3 Přesnost při užití zvrtné částice se/si

K nejčastějším chybám při užití sloves v případě ruských mluvčích docházelo podle očekávání při užití zvrtné částice se/si a jejím správném umístění ve větě. V úvodu práce jsme si za cíl vytyčili detailnější nahlédnutí do této problematiky. Jelikož se jedná o nejvýraznější chyby u obou ruských mluvčích, dovolíme si uvést procentuální vyjádření správnosti. Pro přehlednost uvádíme výsledky v Tabulkách 5 a 6.

Tabulka 5 Užití zvrtných sloves

Chybovost u jednotlivých mluvčích – zvrtnost sloves	Olim	Bek	William	Michael
Počet jednotek celkem	33	32	26	11
Počet chyb celkem	18	23	18	8
Počet chyb v %	55 %	72 %	69 %	73 %
Počet chyb v % – volný projev	62,5 %	83 %	73 %	80 %
Počet chyb v % – vypravování příběhu	44 %	50 %	56 %	67 %
Počet chyb v % – vypravování příběhu (formální)	50 %	80 %	100 %	67 %
Počet chyb – nevyjádřená zvrtnost	12	17	15	8
Počet chyb – nesprávné umístění zvrtné částice ve větě	5	4	2	0
Počet chyb – použití zvrtné částice u nezvrtného slovesa	1	2	1	0
Nevyjádřená zvrtnost v %	67 %	74 %	83 %	100 %
Nesprávné umístění zvrtné částice ve větě v %	28 %	17 %	11 %	0 %
Použití zvrtné částice u nezvrtného slovesa v %	5 %	9 %	6 %	0 %

Tabulka 6 Ruští a angličtí mluvčí souhrnně – chybovost při užití zvratných sloves

Ruští a angličtí mluvčí souhrnně – zvratnost sloves	Ruští mluvčí	Angličtí mluvčí
Celkový počet chyb	41	26
Počet chyb v %	63,5 %	70 %
Nevyjadřená zvratnost v %	71 %	88 %
Nesprávné umístění zvratné částice ve větě v %	22 %	8 %
Použití zvratné částice u nezvratného slovesa v %	7 %	4 %

Celkem jsme u Olima našli v analyzovaných úryvcích 33 konstrukcí, kde bylo či mělo být užitó zvratné sloveso. Celkem v 18 případech došlo k chybě, což činí 55 %. Z těchto 18 případů bylo 12 těch, kde zvratná částice se/si chyběla a měla být použita (67 %), v 5 případech byla částice nevhodně umístěna (28 %) a v jednom případě byla použita, ačkoliv sloveso v češtině zvratné není (5 %).

Bek chyboval ve 23 případech z 32. Chybovost v použití zvratného se/si je v jeho případě 72 %. Zvratná částice chyběla v 17 případech (74 %), špatně umístěna byla ve 4 případech (17 %) a nevhodně zvolena ve 2 případech (9 %).

Můžeme pozorovat naprosto shodné tendence u obou mluvčích, a sice že největší problém pro ně představuje uvědomění si, že zvratnost je nutno vyjádřit – 29 případů (71 %). Devět případů (22 %) označuje špatné umístění ve větě a zbylé 3 případy (vyjádřeno 7 %) je přidání zvratné částice k nezvratnému slovesu.

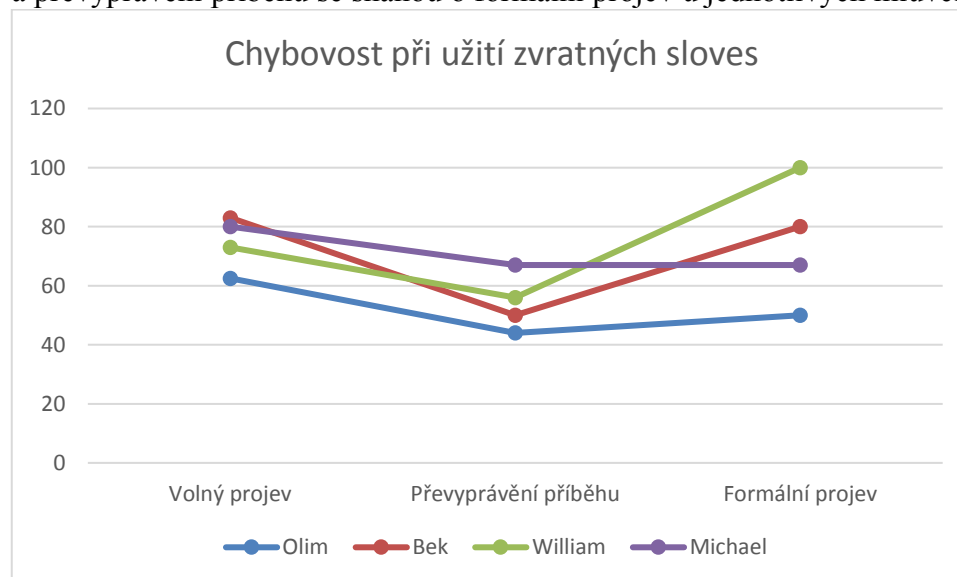
U anglických mluvčích při prvních posleších nespátrujeme výraznější problémy s užitím zvratné částice se/si. To však může být způsobeno tím, že angličtí mluvčí více bojují se správnými gramatickými koncovkami, které nechávají v základním tvaru a které svým způsobem zastihují problematiku zvratnosti. Podíváme-li se ale podrobněji na procentuální vyjádření chybovosti ve zvratnosti, docházíme k velmi srovnatelným výsledkům jako u ruských mluvčích.

William chyboval celkem v 18 případech z 25. Opět pozorujeme stejné tendence jako u ruských mluvčích – 15 případů z 18 se vyznačuje opomenutím použít zvratnou částici (83 %), u 2 případů je to její špatné umístění (11 %) a v jednom případě je zvratná částice použita u nezvratného slovesa (6 %).

V analyzovaných projevech Michaela se s případy vyžadujícími vyjádření zvrtnosti setkáváme velmi málo. Je to jen 8 případů a u všech chybí zvrtná částice. Další 3 případy se vyznačují tím, že můžeme akceptovat neuvedení částice, ačkoli by ji rodilý mluvčí s největší pravděpodobností použil, př.: já byk koukal na filmy (Příloha, XVII) vs. já bych se koukal na filmy; ale myslel jsem, že vždycky můžu používat francouzštinu (Příloha, XVI) vs. ale myslel jsem si, že vždycky můžu používat francouzštinu.

V Grafu 1 jsme znázornili, jak se chybovost mění u volného projevu, při převyprávění příběhu a při převyprávění příběhu se snahou o formální vyjadřování u jednotlivých mluvčích. U všech mluvčích je pozorovatelný srovnatelný vývoj – chybovost oproti volnému projevu poklesne při převyprávění příběhu obecnou češtinou, ale opět se zvýší při snaze o formální projev (s výjimkou Michaela, kdy zůstává na stejné hodnotě).

Graf 1 Vývoj chybovosti při užití zvrtných sloves ve volném projevu, převyprávění příběhu a převyprávění příběhu se snahou o formální projev u jednotlivých mluvčích

3.4.4 Přesnost při užití pomocného slovesa být v minulém čase

Vedle problematického užití zvrtné částice se/si jsme očekávali vysokou frekvenci chyb při užití pomocného slovesa být v minulém čase. Z námi získaných výsledků je patrné, že tato problematika je našimi mluvčími lépe zvládnuta (v porovnání s užitím zvrtné částice se/si). Pokud došlo k užití jevu, nepřesáhla chybovost daného jevu ani u jednoho z mluvčích 37 %. Do analýzy byly zahrnuty pouze 1. a 2. osoba jednotného a množného čísla, kde se pomocné sloveso být užívá. Třetí osoba jednotného a množného čísla nebyla zahrnuta, jelikož zde

pomocné sloveso být není užito a navíc ani mluvčí nechybovali tak, že by ve třetí osobě chybně použili tvar „je“. Výsledky jsme získali pouze z volných projevů, neboť ve druhém a třetím kole interview je použit minulý čas ve 3. osobě jednotného a množného čísla.

Pro přehlednost opět uvádíme výsledky v tabulkách 7 a 8. V případě ruských mluvčích vidíme, že problém představuje spíše špatné umístění pomocného slovesa být ve větě než jeho opomenutí. Nesprávně je sloveso umístěno v 67 % případů, oproti tomu je opomenuto v 29 % případů. U jednoho anglického mluvčího Williama pozorujeme stejnou tendenci. Michael se dopustil pouze 2 chyb, z nichž obě pramení ze špatného umístění pomocného slovesa ve větě. Tím pak angličtí mluvčí mají vyrovnanou chybovost při nevyjádření slovesa a jeho opomenutí: 50 % a 50 %.

Tabulka 7 Užití pomocného slovesa být v minulém čase

Užití pomocného slovesa být v minulém čase	Olim	Bek	William	Michael
Počet jednotek celkem	27	43	23	12
Počet chyb celkem	5	16	8	2
Počet chyb v % (pouze volný projev)	18,5 %	37 %	35 %	17 %
Počet chyb – nevyjádření pomocného slovesa být	1	5	5	0
Počet chyb – nesprávné umístění slovesa být ve větě	4	10	3	2
Počet chyb – nesprávný tvar slovesa být	0	1	0	0
Nevyjádření pomocného slovesa být v %	20 %	31, 25 %	62,5 %	0
Nesprávné umístění slovesa být ve větě v %	80 %	62,5 %	37,5 %	100 %
Nesprávný tvar pomocného slovesa být v %	0	6,25 %	0	0

Tabulka 8 Ruští a angličtí mluvčí souhrnně – užití slovesa být v minulém čase

Ruští a angličtí mluvčí souhrnně – užití slovesa být v minulém čase	Ruští mluvčí	Angličtí mluvčí
Celkový počet chyb	70	45
Počet chyb v %	30 %	29 %
Nevyjádření pomocného slovesa být v %	29 %	50 %
Nesprávné umístění slovesa být ve větě v %	67 %	50 %
Nesprávný tvar pomocného slovesa být	4 %	0

3.4.5 Závěry pro přesnost jako kvalitu užívání druhého jazyka

Abychom mohli číselně vyjádřit naše výsledky, rozdělili jsme si mluvený projev na jednotky. Tu jsme si definovali tak, že její součástí je ve většině případů sloveso. Chtěli jsme se podívat, jak se mění přesnost při různých zadáních v jednotlivých projevech u obou skupin mluvčích. Procentuálně jsme vyjádřili počet bezchybných jednotek a rovněž jsme se podívali na procento počtu chyb na sto slov. Pro zajímavost jsou v tabulce uvedeny údaje získané například z hlediska počtu chybných jednotek a vlastních oprav.

Ve volném projevu je procento bezchybných jednotek u ruských mluvčích 69 %, u anglických mluvčích je nižší – 57,5 %. Při převyprávění příběhu se přesnost u obou skupin nepatrně snížila – u ruských mluvčích na 62 %, u anglických mluvčích na 53 %. Nejtěžším úkolem bylo převyprávět příběh formálně, což se projevilo i na procentu správných jednotek. Ruští mluvčí dosáhli 55 %, angličtí mluvčí 39 % bezchybně užitých jednotek. Klesající procenta přesnosti projevu dokazují, že se stoupající obtížností přesnost klesá. Mluvčí byli vystaveni i časovému tlaku, neboť na oba příběhy měli vyhrazen časový úsek, ale podle jejich reakcí nervozita nebo stres z tohoto faktoru nebyly pozorovatelné.

Průměrný počet chyb na sto slov je ve volném projevu u ruských mluvčích 6,5 a u anglických mluvčích 9. Chybovost se zvyšuje při úkolu převyprávět text – ruští mluvčí mají v průměru 10 chyb na sto slov, angličtí mluvčí 11. Při snaze o formální projev je to ještě více – u ruských mluvčích 12, u anglických mluvčích 15,5.

Pro zajímavost uvedme, že se angličtí mluvčí v porovnání s ruskými méně opravují:

- RJ mluvčí: 19 % – 17,5 % – 16 % (volný projev – převyprávění příběhu – snaha o formální projev);
- AJ mluvčí: 12,5 % – 6 % – 10 % (volný projev – převyprávění příběhu – snaha o formální projev).

Tabulka 9 Měření přesnosti – volný projev

Volný projev - 6 min	Olim	Bek	RJ mluvčí	William	Michael	AJ mluvčí	Martin
Počet jednotek	100	134	234	151	65	216	130
Měření přesnosti							
Počet bezchybných jednotek (error free clauses)	67	95	162	75	49	124	126
Počet bezchybných jednotek v %	67 %	71 %	69 %	50 %	75 %	57,5 %	97 %
Počet chybných jednotek	33	39	72	76	16	92	4
Počet chybných jednotek vč. vlastních oprav	41	44	85	82	22	104	7
Počet vlastních oprav	9	7	16	7	6	13	3
Snaha o přesnost v %	22 %	16 %	19 %	9 %	27 %	12,5 %	43 %
Průměrný počet chyb na sto slov	7	6	6,5	13	5	9	0

Tabulka 10 Měření přesnosti – převyprávění příběhu

Převyprávění příběhu - 2,5 min	Olim	Bek	RJ mluvčí	William	Michael	AJ mluvčí	Martin
Počet jednotek	39	47	86	45	19	64	32
Měření přesnosti							
Počet bezchybných jednotek (error free clauses)	28	25	53	18	16	34	30
Počet bezchybných jednotek v %	72 %	53 %	62 %	40 %	84 %	53 %	94 %
Počet chybných jednotek	11	22	33	27	3	30	2
Počet chybných jednotek vč. vlastních oprav	16	24	40	28	4	32	3
Počet vlastních oprav	5	2	7	1	1	2	1
Snaha o přesnost v %	31 %	8 %	17,5 %	4 %	25 %	6 %	33 %
Průměrný počet chyb na sto slov v %	8,5	11	10	15,5	2	11	1

Tabulka 11 Měření přesnosti – snaha o formální projev

Snaha o formální projev - 2,5 min	Olim	Bek	RJ mluvčí	William	Michael	AJ mluvčí	Martin
Počet jednotek	39	39	78	32	22	54	37
Měření přesnosti							
Počet bezchybných jednotek (error free clauses)	26	17	43	10	11	21	37
Počet bezchybných jednotek v %	67 %	44 %	55 %	31 %	50 %	39 %	100 %

Počet chybných jednotek	11	22	33	22	11	33	0
Počet chybných jednotek vč. vlastních oprav	14	23	37	29	11	40	
Počet vlastních oprav	5	1	6	4	0	4	
Snaha o přesnost v %	36 %	4 %	16 %	14 %	0 %	10 %	
Průměrný počet chyb na sto slov v %	9	14,5	12	19	12	15,5	0

Ačkoli obě skupiny mluvčích měly problémy s koncovkami podstatných a přídavných jmen, vidíme rozdíl v tom, že ruští mluvčí volí koncovku nesprávnou, zatímco angličtí mluvčí spíše ponechají podstatná a přídavná jména v základním tvaru (Bek – odvízt do vejprtového nemocnice – Příloha, s. XII vs. William – máme takový bunda, který stál dva a půl tisíc – Příloha, s. XIV).

V úvodu jsme uvedli hypotézu, že u Slovanů budeme v morfologii pozorovat projevy nižší chybovosti a tím tedy vyšší procento přesnosti. K porovnání jsme zvolili koncovky mužského, středního a ženského rodu ve všech pádech (jednotné i množné číslo), neurčité zájmeno nějaký/ňáký a vztažná zájmena jaký a který (s tímto vymezením budeme s určitými modifikacemi pracovat při výzkumu schopnosti střídání jazykových kódů v kapitole 3.5). Pokud se vyskytlo spojení nějaký věci, ňáký doklady, považovali jsme je za správné z hlediska mluveného projevu a kontextu u prvních dvou rozhovorů. Ve třetím interview, kde bylo snahou dosáhnout co možná nejformálnějšího projevu, jsme tyto rysy obecné a hovorové češtiny již neakceptovali.

V tabulce 12 uvádíme naše výsledky. Podíváme-li se na obě skupiny mluvčích souhrnně, zjistíme, že ve volném projevu chybovali ruští mluvčí u sledovaných jevů v 11 % případů, angličtí mluvčí v 33 % případů. Srovnatelné, avšak o trochu vyšší čísla jsme získali u převyprávění příběhu – ruští mluvčí chybovali v 17 %, angličtí mluvčí v 37,5 %.

Když naši mluvčí dostali za úkol převyprávět text se snahou o co možná největší formálnost a eliminaci projevů obecné a hovorové češtiny, procento chybovosti se zvýšilo. U ruských mluvčích se chyby projevily v 38 %, u anglických mluvčích to byl téměř dvojnásobek – 67 %. Se stoupající obtížností tak procento správně vytvořených koncovek klesá.

Naše výsledky potvrzují hypotézu, že u Slovanů pozorujeme projevy nižší chybovosti než u Neslovanů, a tím pádem i vyšší procento přesnosti. Naše výsledky nám potvrzují i prvotní domněnku, kterou jsme získali po prvních posleších rozhovorů, a sice že skloňování činí našim anglickým mluvčím větší potíže než mluvčím ruským. Důkazem toho je zejména William. Jeho projev je plynulý, avšak plný morfologických nepřesností. Michael zvládá oproti Williamovi morfologické koncovky lépe. Má dokonce lepší výsledky než ruští mluvčí, ale jeho projev je celkově velmi rozvázný a znatelně pomalejší, čímž se budeme zabývat podrobněji v kapitole věnované plynulosti projevu. Nejformálnější způsob vyjadřování pozorujeme u Beka, který i v projevech, kde jsme u ostatních akceptovali koncovky obecné češtiny, používá gramaticky správné koncovky, a to i u složitější formy plurálu (např.: podle těch kritérií, které jsme ocheckovali; tam vždycky dostáváme dobré lidi; knihy, které jsem četl; ona narodila krásného syna – Příloha, s. X-XII). Pro úplnost dodáváme, že v námi pozorovaných jevech rodilý mluvčí Martin nechyboval ani v jednom případě.

Tabulka 12 Měření přesnosti u vybraných morfologických koncovek

Vybrané morfologické koncovky	Olim	Bek	RJ mluvčí	William	Michael	AJ mluvčí	Martin
Volný projev							
Počet jednotek celkem	18	37	55	27	21	48	18
Počet chyb celkem	1	5	6	15	1	16	0
Gramaticky správně	10	28	38	5	10	15	8
Koncovka obecná čeština (akceptováno pro mluvený projev)	7	4	11	7	10	17	10
Počet chyb v %	5,5 %	13,5 %	11 %	55,5 %	5 %	33 %	0 %
Převyprávění příběhu							
Počet jednotek celkem	9	9	18	11	5	16	14
Počet chyb celkem	2	1	3	6	0	6	0
Gramaticky správně	4	7	11	2	3	5	13
Koncovka obecná čeština (akceptováno pro mluvený projev)	3	1	4	3	2	5	1
Počet chyb v %	22 %	11 %	17 %	55 %	0 %	37,5 %	0 %
Snaha o formální projev							
Počet jednotek celkem	8	13	21	8	4	12	9
Počet chyb celkem	5	3	8	6	2	8	0
Gramaticky správně	3	10	13	2	2	4	9
Počet chyb v %	62,5 %	23 %	38 %	75 %	50 %	67 %	0 %

3.5 Projevy obecné češtiny v mluvených projevech ruských a anglických mluvčích

Jak již bylo zmíněno výše, všichni mluvčí žijí v České republice, a proto jsme mezi analyzované jevy zařadili rovněž komparaci schopnosti odlišovat spisovnou a obecnou formu češtiny, neboť jsou jejím oběma formám vystaveni v každodenní komunikaci. Na analyzovaných projevech můžeme pozorovat, v jaké míře se objeví prvky obecné češtiny, a to jak v projevech spontánních, tak při reakci na zadaný úkol převyprávět text.

Při posuzování schopnosti rozlišovat kódy jsme se mohli zaměřit například na úpravy morfologických zakončení ohebných slovních druhů, formu a častější užití ukazovacích a neurčitých zájmen, která by se v psaném projevu neobjevovala, užití protetického *v*, krácení vokálů či užití parazitických slov.

Tyto jevy, kromě jiných, rovněž zkoumala Světa Čmejrková, když prováděla analýzu, při níž porovnávala spisovnost a nespisovnost v autentických mediálních rozhovorech (Čmejrková, 2006, s. 69–72). I my jsme se s těmito jevy setkali při naší analýze, proto si v úvodu této kapitoly uvedeme v přehledné tabulce nejčastější projevy obecné češtiny u našich mluvčích (Tabulka 13). Výčet není kompletní, uvedené jevy jsou pouze z nahrávek, se kterými jsme pracovali a ke kterým jsme pořídili přepisy. V každém případě ale uvedené projevy dokazují, jak hojně všichni mluvčí obecnou češtinu ve svém mluveném projevu využívají. Příklady jsou ze všech tří kol rozhovorů.

Tabulka 13 Nejčastější projevy obecné češtiny v mluvených projevech ruských a anglických mluvčích

	Olim	Bek	William	Michael	Martin
Krácení	myslim; oni zadávají; nevím	s tím moc neuděláš	oni říkají; muj děda; prosim Tě;	bydleli v malým městě; nevím; nekoukam; oni mají problém	vykompenzoval jsem si to tím; nevím
Nedbalá výslovnost	dyž zadávali dotazy; dyž řekne ve čtyrech; takle bylo; takle to nefungovalo	říkal jsem takle takle	kůli (=kvůli); dycky	štyry hodiny ráno	kůli rodině; ject (= jet); za čtyry roky

Hlásková změna -é na -í	odvítz	řidič odmítl odvítz			
Hlásková změna -ý na -ej			ale to prej		byl jsem spokojenej; kterej je nejhezčí; čtyři tejdny; oni na mě celkem lpěj
Koncovka -ý	řešit nějaký věci; doložit ňáký doklady; ty policajty nebo ty lidi, který pracovali tam; policajty všude stejný; a prostě byli z toho našťvaný; bydleli v nějaký vesnici, kde nebyl žádný telefon něbo nějaký středisko;	máme špatný politický vztahy s Amerikou	to je jméno ňáký malý vesnice	to nebylo možný; to je moc těžký; to bylo drahý; to je nejasný; lidi, který neměli; dvě kamarádky, který chtěly naučit anglicky, ale byly velmi líný; jedenadvacátýho srpna; jedenadvacátýho pátek; jiný vojáci; skvělý český filmy	já jsem za celý ty dva roky
Jmenné tvary adjektiv	to bylo napsaný; byli našťvaný	šli spát neumytý	část země nebylo zcivilizovaný	to nebylo možný	byl jsem spokojenej; vždycky otevřenej všemu; byl zvolenej
Koncovky -ima, -ama	s kamarádama Čechama			francouzský s titulkama; film s českýma titulkami	s nima
Nadužívání zájmen		jsme tak nezkoumali jako ty dítaily těch recenzí; bylo strašně hodně zláta jako v tom interiéru			že se nedokážu vrátit do té plynulé angličtiny

Změna -í na -j		maj továrnu	oni říkaj		
Vynechání koncového -l v minulém čase					tak jsem se jim nabíd; ten se poved až za čtyry roky
Lexikum	takle to bylo; takle to udělali; z ňákých důvodů; měla ňáký divný pocit; prostě to bylo jako ňáký okraj města	na tajitom ročníku; to jde o tom spíš o tý vůli, že jo	teče voda skoro furt ; ježišmaria ; ty jsi úplně blbý nebo co ; když jsme byli na ňáký rock koncert; ňáký obchod, ňáký malý večerka; hele , za pět měsíc; jsme Češi, ne?	ted'ko ; ňáký hlas	vždycky se ňák ty myšlenky vyvíjí; čímž mě vlastně aj ochudil; pořád ted'ka by chtěli; babička má narozky ; jak se mám vymáčknout v angličtině; kdo by byl Pražák vyloženě
Vycpávková slova	měl jsem jakoby jako možnosti; neuměl jsem jako mluvit; zároveň tam jakoby netečela; prostě ty policajty	máte něco jako teplýho; takže celkem ten servis jako byl trošku takový že	říká jakoby , William; proto říká jakoby odvézt někam; dokonce ona myslela, jako když ona pustí voda	to byl jako život, velmi jako jiný než ted'ko; lidi, který neměli jako v bytě telefon	mám dobrej vztah jako s tátou a mámou; určitě bych dostal jako kontrakt; což jako si nemyslím; začíná lézt jako kdyby na mozek
Protetické v			votevřem plzeň; von říká		
Hanáčtina					oni se bavijou, oni mluvijou

Ve druhém a třetím kole nahrávání jsme se podrobněji soustředili na schopnost přepínání jazykových kódů našich mluvčích. Pasivně byli všichni zkoumaní mluvčí schopni odlišit, po předložení dvou textů psaných odlišnými styly (Příloha, s. III–VI), zda se jedná o formální či neformální projev. Připomeňme si, že se jednalo o text psaný obecnou/hovorovou češtinou

(první text) a text psaný velmi formálně (druhý text). Byli schopni nalézt jevy, které je k tomuto tvrzení vedou.

Olim charakterizoval první text jako text plný gramatických chyb, jako příklady uvedl „byli sme“ (psáno bez j), „on moh“ (chybí l), „vodvézt“. S protetickým „v“ se setkal již dříve, ale sám takto nemluví. Správně určil, že je protetické „v“ typické pro Prahu. Všichni mluvčí měli problém s výrazy „totáč“, „jináč“, „Vejprty“, „zapadákov, kde chcíp pes“. Když byl Olimovi předložen druhý text, tak velmi rychle určil, že se jedná o formu, kterou by našel v knize. Sám svůj vlastní projev charakterizuje tak, že je bližší formálnímu vyjadřování.

Bek si rovněž nebyl jistý výrazy „totáč, za totáče, jináč, děsně vykulená, voda z kohoutku, zapadákov, kde chíp pes, Vejprty, vzít si na triko, vodjíždět“. První text by si dokázal představit, že jej najde na ženském blogu nebo v osobním deníku. Je to podle jeho slov přátelský neformální rozhovor. K tvrzení, že se jedná o neformální text, jej vede užitá frazeologie a výrazy zmíněné výše. Je pro něj těžké identifikovat sloveso „zabývat se“, když jej vidí zaznamenané jako „zabejvala se“. Nelíbí se mu zapsané protetické v „von“, „vodjížděla“, „vodvézt“ a sám se takto nevyjadřuje. Druhý text je podle jeho slov určen širší komunitě a je formálnější. K tvrzení o větší formálnosti jej vedou výrazy „příběh se odehrává“, „psal se rok“, „zdravotní střediska“, naopak tam nenachází slangové koncovky „totáč“, „jináč“. Nikdy také neslyšel od nikoho, že by v mluveném projevu použil spojku „nýbrž“.

William první text charakterizuje jako neformální na základě užití slovní zásoby, slangových výrazů a vulgarismů (počůrala, nasraný, děsně vykulená, hnedka, zapadákov, kde chcíp pes). Zvláští se mu zdá i výraz „v občance“, u něhož nedokáže identifikovat základní tvar „občanka“. Užití protetického „v“ ve slově „vodvézt“ se mu nelíbí, avšak v jeho volném projevu jsme užití protetického „v“ zaznamenali dvakrát. U druhého textu identifikuje slovní zásobu jako těžší na porozumění: „příčina“, „Varšavská smlouva“, „byli jsme nuceni“, „zajásala“, „vyděšená“, „sdělit“, „nýbrž“, „požadovat“, „obávat se“, „avšak“. Zasadit text do kontextu mu činí potíže, ale druhý text je podle jeho slov textem, který někdo píše. I přes mnoho neznámých slov shledává druhý text na porozumění jako jednodušší. Sám si uvědomuje, že jazykové kódy je pro něj velmi těžké odlišit.

Michael správně určil, že se jedná o neformální text, a to podle výrazů „kluk jako buk“ či „totáč“. Nerozumí výrazům „byli jsme úplně bezradný“, „Vejprty“, „tady chcíp pes“, „zapadákov“, „občanka“. Morfologickými koncovkami a projevy obecné češtiny si není jist a váhá, co je správně a co ne. Nikdy se s tím nesetkal a nezabýval se tím. Protetické „v“, jak sám tvrdí, aktivně používá, slyší to velmi často. Druhý text charakterizuje jako velmi formální, typický pro písemný projev. Sám sebe charakterizuje, že je někde uprostřed obou stylů, ale spíše jako cizinec. Domnívá se, že je pro anglické mluvčí nemožné, aby se přiblížili vědomému neformálnímu projevu (obecné češtině). Jako jediný se formálního projevu obává, rovnou říká, že se s tímto úkolem obtížně vypořádá.

Rodilý mluvčí Martin charakterizuje první text jako „neurvalý jazyk“ plný chyb (nasraná, počůrala, chcíp pes). Druhý text je podle jeho slov kultivovanější. Když se snažil o spisovný projev, popisuje to jako nepřirozené a musí vynaložit úsilí, aby takto mluvil.

3.5.1 Analýza projevů z hlediska schopnosti střídání jazykových kódů a výsledná zjištění

Abychom se podívali na konkrétní projevy obecné češtiny a její vývoj ve všech třech kolech interview, porovnali jsme **koncovky mužského, středního a ženského rodu ve všech pádech (jednotného i množného čísla), neurčité zájmeno nějaký/ňáký a vztažná zájmena jaký a který**. Nebrali jsme v potaz ženský rod v 1., 4. a 7. pádu, kde se obecná čeština neprojeví (např.: nějaká klasická hudba – Příloha, s. X). Pokud se vyskytlo spojení „ňáký muž“ označili jsme jej za projev obecné češtiny (naopak spojení „nějaký muž“ je bráno jako gramaticky správné). V této analýze jsme akceptovali i jinak chybná spojení jako „rodinný záležitost“ – Příloha, s. VII, „v nějakým vesničku“ – Příloha, s. VIII; první věc, který jsme mohli najít – Příloha, s. XI; zažila zajímavý historku – Příloha, s. XI atd.) Mluvčí zde nesprávně určil rod, ale my jsme pro účely naší analýzy „souhlasili“ se špatně určeným rodem, neboť nás zajímala pouze koncovka a projev obecné češtiny. Stejně tak jsme akceptovali použití sice špatné předložky a tím pádem i špatný pád, neboť jsme schopnost střídání jazykových kódů zkoumali pouze z hlediska koncovek obecné češtiny (koukáme do ruské televize, do ruských novin – Příloha, s. VIII) nebo nesprávný tvar přídavného jména (marokánský stil; v jednotném pokoji – Příloha, s. X).

V Olimově volném projevu jsme odhalili celkem 17 analyzovaných jevů, z nichž 7 neslo prvky obecné češtiny (př.: musel jsem i tehdy řešit nějaký věci – Příloha, s. VII; oslavit příchod nového roku, Příloha, s. VII; čteme ruský noviny – Příloha, s. VIII). Obecná čeština se projevuje celkem v 41 % analyzovaných jevů.

Ve druhém kole interview byly celkem 4 jevy ze 7 označeny jako projevy obecné češtiny (byla v jiném stavu; bydleli v nějaký vesnici; nebyl nějaký středisko; v nějakým vesničku – Příloha, s. VIII). Obecná čeština se projevila celkem v 57 % analyzovaných jevů.

Ve třetím kole interview (snaha o formální vyjadřování) jsme prvky obecné češtiny pozorovali ve 4 jevech z šesti, tedy v 67 % (ňáká paní; z ňákých důvodů; ňáký pocit, ňáký okraj města – Příloha, s. IX). Je zajímavé ale podotknout, že koncovky by jako takové byly správně, že se spíše jedná o projev obecné češtiny z hlediska lexiky.

Bek ve volném projevu chyboval v 7 případech z 32 (projevy obecné češtiny ve 22 % analyzovaných jevů). Při převyprávění příběhu chyboval v 1 případě z 3 (projevy obecné češtiny ve 33 % analyzovaných jevů). Při snaze o formální projev Bek chyboval v 1 případě z 9 (projevy obecné češtiny v 11 % analyzovaných jevů). Z hlediska analyzovaného jevu tedy můžeme v případě Beka hovořit o jisté snaze o větší formálnost.

U Williama je velmi obtížné vysledovat tendence obecné češtiny, jelikož až na pár výjimek (spojení Česká republika, které má bezesporu pevně zafixované, a „vyslovil jako špatné slovo“ – Příloha, s. XVI), používá téměř ve všech pádech, jednotném i množném čísle a u všech rodů koncovku -ý (např.: některý Češi, který jsou moji kamarádi; některý věci; dlouhý fronty; ňáký malý večerka; takový bunda, který stál dva a půl tisíc; celý Česká republika; totáče byl pro mě silný slovo; jméno ňáký malý vesnice; jako nakonec nebylo tak špatný ten slovo – Příloha, s. XIII-XVI). Tato skutečnost upozorňuje na větší obtíže s osvojením správné deklinace u anglického mluvčího.

U Michaela jsme ve volném projevu objevili celkem 19 jevů, z nichž 11 můžeme hodnotit jako projev obecné češtiny (58 %). Michael je na tom s deklinací podstatně lépe než William, správně používá např.: v devadesátých letech; ale na druhé straně – Příloha, s. XVI-XVII).

Podíváme-li se na projevy obecné češtiny, jsou to: ňáký lidi na ulici; filmy s anglickýma titulkama; kamarádky, který chtěly naučit anglicky – Příloha, s. XVI-XVII).

Michael hovoří velmi rozvážně, proto se při 2,5minutovém převyprávění příběhu setkáváme pouze se 2 jevy, a to „Sovětský svaz a ty jiný vojáci“ – Příloha, s. XVII. Projev obecné češtiny a použití unifikované koncovky -ý pozorujeme tedy v 50 %. Při snaze o formální projev jsme identifikovali rovněž dva jevy a oba se užitými koncovkami řadí k projevům obecné češtiny (100 %) – jednadvacátýho; v malym městě – Příloha, s. XVIII.

Všichni mluvčí hojně užívají koncovku -ý v genitivu, dativu a lokálu mužského, ženského a středního rodu. Koncovku -ý používají rovněž v plurálu bez ohledu na rod (př.: některý Češi; špatný politický vztahy; dlouhý fronty). Je zajímavé podotknout, že jsme nepozorovali žádný výskyt hláskové změny -ý na -ej u nerodilých mluvčích (př.: nějaký takový efekt – Příloha, s. XI).

Pro srovnání uvádíme i výsledky analýzy rodilého mluvčího Martina. Při volném projevu bylo celkem 10 jevů z 15 klasifikováno jako projev obecné češtiny (např.: na Novym Zélandu; takovej jazyk, kterej je; ňáký závazky – Příloha, s. XIX–XX). Celkem tedy v 67 %. U Martina pozorujeme, že na rozdíl od nerodilých mluvčích provedl hláskovou změnu -ý na -ej. U množného čísla použil i gramaticky správné koncovky, např. „typičtí Pražáci“.

Když měl Martin převyprávět příběh, byla ihned patrná větší snaha o korektnost. Z 10 analyzovaných jevů jsme odhalili pouze jeden s koncovkou obecné češtiny (ňáký porcelán – Příloha, s. XX). Obecná čeština byla pozorována již jen v 10 % analyzovaných případů. Poté co jsme Martina poprosili o formální projev, nebyla použita koncovka obecné češtiny ani v jednom z 6 jevů (v odlehlé oblasti; z opuštěné továrny; v rodném listě; se slibem, který dala manželovi; do jiné porodnice; oznámí to manželovi, který – Příloha, s. XXI).

Při analýze koncovek mužského, středního a ženského rodu ve všech pádech (jednotného i množného čísla), neurčitého zájmena nějaký/ňáký a vztažného zájmena jaký a který jsme také zaznamenali **použití tvrdého přídavného jména ve jmenném přísudku**. Kratší analýzou jeho užití si můžeme potvrdit výsledky výše popsané. U Olima jsme se setkali ve všech jeho textech pouze s koncovkami obecné češtiny: policajty asi všude stejný (volný

projev, Příloha, s. VII); takle bylo napsaný (vypravování příběhu, Příloha, s. VIII); byli z toho našťvaný (formální projev, Příloha, s. IX). U Beka to bylo 6 případů, z nichž 3 mají gramaticky správnou koncovku – většinou jsme spokojení; ten servis byl trošku takový že; jsem moch tak našťvaný v tu chvíli (vypravování příběhu, Příloha, s. X–XI). U Williama se tvrdé přídavné jméno v přísudku vyskytuje pětkrát ve volném projevu (jsme byli opilý; to je těžký; jsou otevřený a usměvavý – Příloha, s. XIII–XV), jednou při vypravování příběhu – hodně věcí tam byl divný (Příloha, s. XV) a dvakrát při snaze o formální projev (některý věci; tak to je jiné – Příloha, s. XV–XVI). Až poslední příklad je gramaticky správně. Všech deset případů u Michaela nese koncovku obecné češtiny (-ý: např. to je strašný; to je těžký vysvětlit). Ani v jednom z případů jsme se opět nesetkali s koncovkou -ej, kterou jsme naopak zaznamenali u rodilého mluvčího Martina, a to celkem sedmkrát (byl zvolenej; byl docela oblíbenej; mě baví být takovej – Příloha, s. XIX). Osmý případ nese rovněž charakter obecné češtiny (je to poměrně nebezpečný – Příloha, s. XX). Při analýze třetího kola interview (snaha o formální projev) jsme objevili celkem 3 jevy, přičemž všechny klasifikujeme jako gramaticky správné – není lehké; dítě bylo vystaveno posměchu; měli uvedeno.

U všech cizinců tedy pozorujeme hojné užití koncovek obecné češtiny – tendenci k unifikovanému vyjadřování pomocí koncovky -ý, avšak pevné tendence, že by mluvčí byli schopni záměrného přepínání mezi kódy, nespátřujeme. Nejen z našich výsledků, ale i při rozboru obou textů s rodilými mluvčími, jsme zjistili, že pro anglické mluvčí byly texty opravdu těžké i na samotné porozumění. Všichni naši mluvčí mají s aktivním střídáním kódů potíže a vhodný učební materiál, jenž by jim byl předložen, by pro ně jistě byl velmi nápomocný a motivující. Jak nám všichni mluvčí sdělili, jsou si existence obecné češtiny vědomi a dokonce dokazali v textech nalézt konkrétní projevy, na základě kterých text správně stylisticky zařadili. S aktivním přepínáním kódů to již bylo složitější. U Beka jsme viděli náznak o nižší výskyt projevů obecné češtiny, avšak jeho mluvený projev hodnotíme celkově jako nejspisovnější v porovnání se všemi našimi cizojazyčnými mluvčími.

3.6 Analýza plynulosti projevů a výsledná zjištění

V kapitole 3.3 jsme popsali náš postup při přepisu zvukových nahrávek a seznámili jsme se s užitými prepisovými značkami. Při analýze mluveného projevu byla jedním ze zkoumaných faktorů samotná rychlost mluveného projevu, kterou jsme spočítali jako počet slabik za jednu minutu ve vybraných úsecích. Z vybraných úseků jsme vždy vypočítali průměrnou hodnotu, kterou jsme zaznamenali do tabulek (Tabulky 14–16). V příloze R je výpočet rychlosti mluveného projevu vyznačen zelenou barvou (s. XXII–XXXVIII).

Dále jsme se zaměřili na:

- výskyt falešných začátků (uvedeno v hranatých závorkách);
- počet opakování slov či frází (uvedeno ve složených závorkách);
- výskyt parazitických slov (znázorněno podtržítkem) a
- frekvenci užívání hezitačních zvuků (uvedeno v kulatých závorkách a zvýrazněno fialovou barvou, příp. pokud se jedná o prodloužení slova, jsou písmena rovněž zbarvena fialově).

Výskyt pozorovaných jevů jsme do Tabulek 14–16 uvedli také v procentuálním vyjádření celkového počtu jednotek, ve kterých se zkoumaný jev objevuje.

Tabulka 14 Měření plynulosti ve volných projevech

Volný projev - 6 min	Olim	Bek	RJ mluvčí	Willia m	Michae l	AJ mluvčí	Martin
Počet jednotek	100	134	234	151	65	216	130
Měření plynulosti							
Rychlost mluveného projevu (speech rate) / počet slabik za 1 min	187	181	184	224	118	171	240
Počet falešných začátků []	8	7	15	7	7	14	13
Počet falešných začátků v %	8 %	5 %	6 %	5 %	11 %	7 %	10 %
Počet opakování slov {}	21	21	42	32	14	46	34
Počet opakování slov v %	21 %	16 %	18 %	21 %	22 %	21 %	26 %
Výskyt parazitických slov	27	23	50	5	11	16	20
Výskyt parazitických slov v %	27 %	17 %	21 %	3 %	17 %	7 %	15 %
Prodlužování slov, hezitace	52	46	98	24	34	58	17
Prodlužování slov, hezitace v %	52 %	34 %	42 %	16 %	52 %	27 %	13 %
Vlastní opravy < >	7	7	14	7	6	13	3
Vlastní opravy v %	7 %	5 %	6 %	5 %	9 %	6 %	2 %

Tabulka 15 Měření plynulosti mluvených projevů – převyprávění příběhu

Převyprávění příběhu - 2,5 min	Olim	Bek	RJ mluvčí	William	Michael	AJ mluvčí	Martin
Počet jednotek	39	47	86	45	19	64	32
Měření plynulosti							
Rychlost mluveného projevu (speech rate) / počet slabik za 1 min	165	185	175	159	77	118	158
Počet falešných začátků []	1	2	3	6	3	9	3
Počet falešných začátků v %	3 %	4 %	4 %	13 %	16 %	14 %	9 %
Počet opakování slov {}	8	9	17	18	8	26	11
Počet opakování slov v %	21 %	19 %	20 %	40 %	42 %	41 %	34 %
Výskyt parazitických slov	3	3	6	5	1	6	2
Výskyt parazitických slov v %	8 %	6 %	7 %	11 %	5 %	9 %	6 %
Prodávování slov, hezitace	20	26	46	21	16	38	14
Prodávování slov, hezitace v %	51 %	55 %	54 %	47 %	84 %	59 %	44 %
Vlastní opravy < >	5	2	7	1	1	2	1
Vlastní opravy v %	13 %	4 %	8 %	2 %	5 %	3 %	3 %

Tabulka 16 Měření plynulosti mluvených projevů – snaha o formální vyjadřování

Snaha o formální projev - 2,5 min	Olim	Bek	RJ mluvčí	William	Michael	AJ mluvčí	Martin
Počet jednotek	39	39	78	32	22	54	37
Měření plynulosti							
Rychlost mluveného projevu (speech rate) / počet slabik za 1 min	165	172	169	114	76	95	177
Počet falešných začátků []	5	3	8	9	0	9	2
Počet falešných začátků v %	13 %	8 %	10 %	28 %	0 %	17 %	5 %
Počet opakování slov {}	10	11	21	6	3	9	7
Počet opakování slov v %	26 %	28 %	30 %	19 %	14 %	17 %	19 %
Výskyt parazitických slov	3	0	3	3	0	3	1
Výskyt parazitických slov v %	8 %	0 %	4 %	9 %	0 %	6 %	3 %
Prodávování slov, hezitace	22	26	48	17	11	28	10
Prodávování slov, hezitace v %	56 %	67 %	62 %	53 %	50 %	52 %	27 %
Vlastní opravy < >	5	1	6	4	0	4	0
Vlastní opravy v %	13 %	3 %	8 %	13 %	0 %	7 %	0 %

3.6.1 Rychlost mluveného projevu

Podívejme se společně nejprve na rychlost mluveného projevu ruských mluvčích. Ta je ve všech jejich projevech velmi vyrovnaná (Olim: 187 – 165 – 165 slabik za minutu; Bek: 181 – 185 – 172 slabik za minutu). Nepatrné zpomalení sice pozorujeme, ale není nikterak výrazné. Můžeme proto konstatovat, že zvyšující se náročnost úkolů neovlivnila rychlost jejich projevů.

U anglických mluvčích máme dva protipóly. Williamovo tempo je ze všech cizojazyčných mluvčích nejrychlejší ve volném projevu (224 slabik za minutu). Michaelovo tempo je naopak ze všech mluvčích nejpomalejší (118 slabik za minutu). Pokud bychom výsledky zprůměrovali, dostaneme se u volného projevu k podobným výsledkům jako u ruských mluvčích (RJ mluvčí: 184 slabik za minutu x AJ mluvčí: 171 slabik za minutu). Zajímavé výsledky přineslo zadání převyprávět příběh na základě textu. Rychlost se u anglických mluvčích snížila (William: 224 → 159 → 114 slabik za minutu; Michael: 118 → 77 → 76 slabik za minutu). Můžeme tedy konstatovat, že v případě anglických mluvčích se rychlost mluveného projevu s náročností výrazně snížila (AJ mluvčí: 171 → 118 → 95).

Tyto výsledky nám potvrzují výsledky získané při analýze přesnosti projevu, kdy nám počet bezchybně vytvořených jednotek s náročností klesal. Srovnajme RJ mluvčí: 69 % → 62 % → 55 % bezchybných jednotek; AJ mluvčí: 57,5 % → 53 % → 39 % bezchybných jednotek). Zároveň se nám zvyšoval průměrný počet chyb na sto slov: RJ mluvčí: 6,5 → 10 → 12; AJ mluvčí: 9 → 11 → 15,5.

Stejná zadání dostal rodilý mluvčí Martin. Tempo jeho mluveného projevu je nejrychlejší. Ve volném projevu jsme napočítali v průměru 240 slabik za minutu. Martinovo tempo se snížilo při zadání úkolu převyprávět text, a to na 158 slabik za minutu. Při převyprávění textu ve snaze o formální projev se naopak zase lehce zvýšilo na 177 slabik za minutu. Martin se mohl zaleknout zadání převyprávět text, ale svým způsobem si jej natrénoval a následný formální projev mu nečinil potíže. Toto opět potvrzují výsledky získané při analýze přesnosti projevu. Při převyprávění textu (druhé kolo interview) byla jeho přesnost 94procentní a při formální projevu (třetí kolo interview) opět stoprocentní.

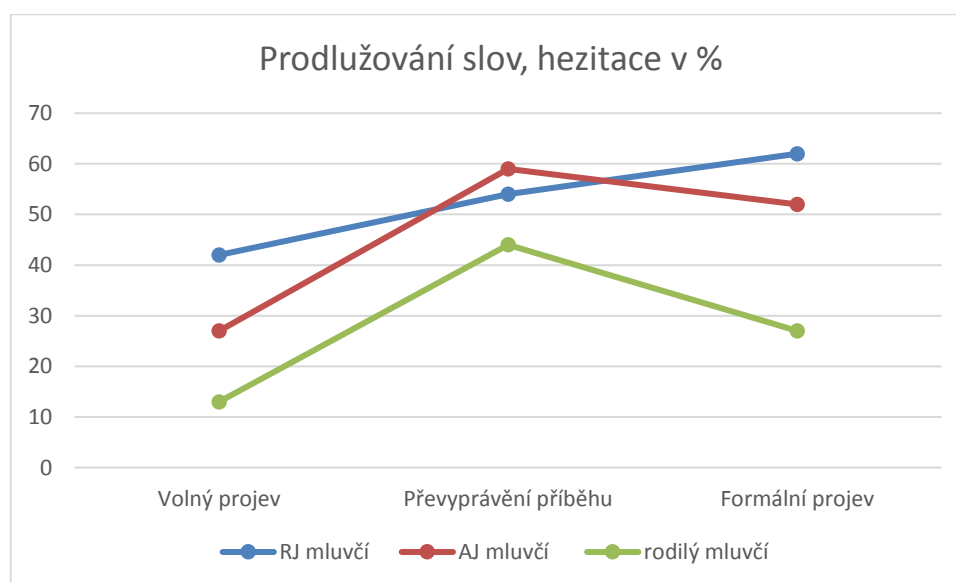
Pokud srovnáme celkové průměrné tempo ruských a anglických mluvčích, zjistíme, že se ruští mluvčí přibližují tempu rodilého mluvčího Martina. Angličtí mluvčí jsou o něco pomalejší (český mluvčí v průměru 192 slabík za minutu; RJ mluvčí v průměru 175 slabik za minutu; AJ mluvčí v průměru 128 slabik za minutu).

3.6.2 Plynulost projevu z hlediska užití hezitačních zvuků

Se zvyšující se náročností jsme rovněž očekávali vyšší procento výskytu hezitačních zvuků či prodlužování koncové hlásky. Ve volném projevu je tento rys nejmarkantnější u Olima (výskyt celkem v 52 % jednotek) a Michaela (rovněž 52 %). S výjimkou Olima pozorujeme u všech mluvčích markantní nárůst při převyprávění příběhu (Olim: 52 % → 51 %; Bek: 34 % → 55 %; William: 16 % → 47 %; Michael: 52 % → 84 %; Martin: 13 % → 44 %).

U ruských mluvčích souhrnně pozorujeme zvyšující se výskyt jevu (RJ mluvčí: 42 % → 54 % → 62 %). U anglických mluvčích pozorujeme zvyšující se výskyt u převyprávění příběhu, snížení u převyprávění textu se snahou o formální projev. Stejnou tendenci pozorujeme u rodilého mluvčího Martina (AJ mluvčí: 27 % → 59 % → 52 %; rodilý mluvčí: 13 % → 44 % → 27 %). Pro názornost uvádíme i v Grafu 2.

Graf 2 Prodlužování slov, hezitace v %

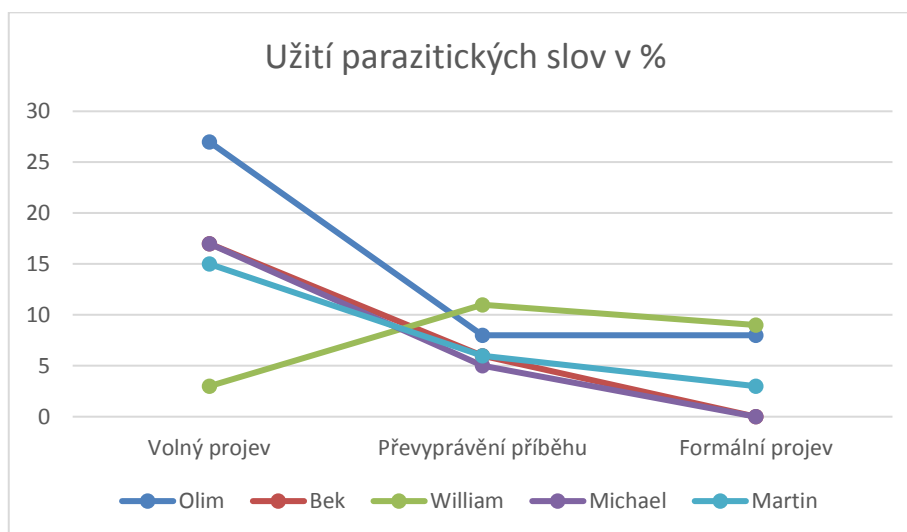
3.6.3 Plynulost projevu z hlediska výskytu parazitických slov

Jak jsme již uvedli v kapitole 3.5 věnované projevům obecné češtiny v mluvených projevech, užívají naši mluvčí poměrně často různá parazitická slova. Můžeme předpokládat, že k nim mluvčí nevědomky sáhne tehdy, nemůže-li najít vhodný výraz k vyjádření myšlenky. Může se také jednat o řečový zvyk, který se u daného mluvčího vyskytne při jeho jakémkoli mluveném projevu. Pokud jsou výplňková slova užívána často, strhávají na sebe příliš mnoho pozornosti a snižují kvalitu projevu mluvčího.

Je zajímavé pozorovat frekvenci užití v jednotlivých projevech. Všichni mluvčí, s výjimkou Williama, mají tendenci vycpávková slova omezovat, což je pro nás překvapivé (Olim: 27 % → 8 % → 8%; Bek: 17 % → 6 % → 0 %; Michael: 17 % → 5 % → 0%; Martin: 15 % → 6 % → 3 %). William má velmi rychlé tempo mluvy, jak jsme se přesvědčili analýzou jeho volného projevu. Jelikož měl ale problémy s porozuměním textu, jenž měl převyprávět, je možné, že se vnitřně začal obávat nesplnění úkolu a začal panikařit (3 % → 11 % → 9%). Dokazuje to i užití vycpávkových slov zejména ve druhé části převyprávěného příběhu (druhé kolo interview, Příloha s. XV), kdy je patrné, že William improvizuje, aby splnil časový limit.

Snižující počet výplňkových slov si můžeme vysvětlit tak, že mluvčí vycházeli z psané podoby textu, tedy určité slovní zásoby, kterou měli uloženou v krátkodobé paměti. Je možné, že byli ovlivněni i touto skutečností, a tudíž se neuchylovali tak často k užití parazitických slov. Pokud váhali nad způsobem vyjádření informace, projevovalo se u nich toto zaváhání v podobě hezitačních zvuků a opakování slov, jak si vzápětí uvedeme.

Graf 3 Užití parazitických slov v %

3.6.4 Plynulost projevu z hlediska opakování stejných slov

Dalším zkoumaným jevem byla frekvence opakování stejných slov, příp. spojení slov, za sebou. Mluvčí přistoupí k opakování téhož slova či spojení slov tehdy, přemýšlí-li nad sdělením, které bude následovat. Získávají tak čas pro vybavení si slovního spojení a formulaci požadované informace.

Při volném projevu se Olim k opakování uchyluje celkem v 21 % jednotek. Stejně procentuální zastoupení nacházíme při převyprávění příběhu. Nepatrné zvýšení pozorujeme ve snaze o formální projev – v 26 % jednotek. U Beka frekvence opakování slov stoupá s náročností: 16 % – 19 % – 28 % (volný projev – převyprávění textu – převyprávění textu formálně). Souhrnné výsledky pro ruské mluvčí uvádíme v Grafu 4, kde pozorujeme rostoucí výskyt užití opakování slov.

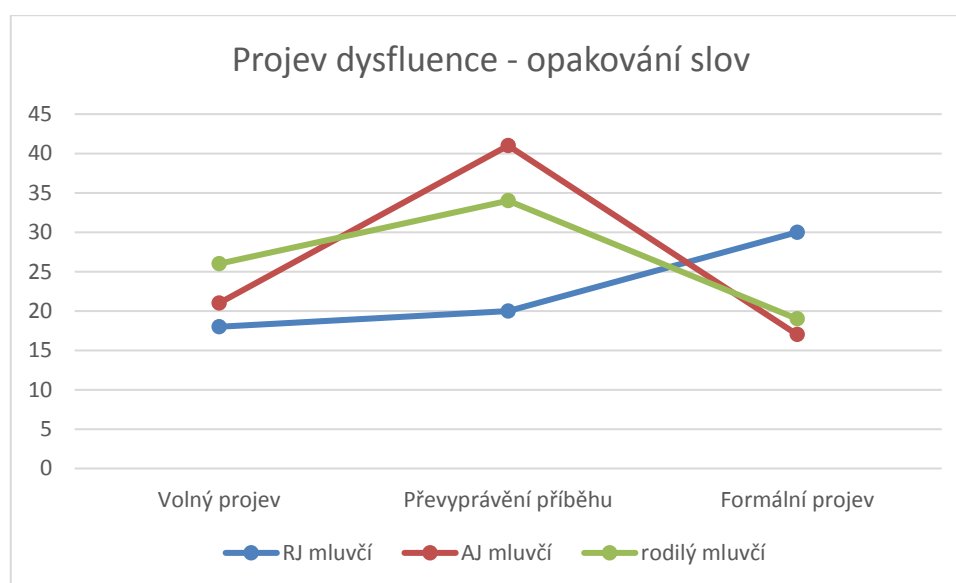
Trochu jiný vývoj sledujeme u anglických mluvčích. Křivka užití opakování slov je totiž svým tvarem shodná jako křivka užití opakování slov u rodilého mluvčího Martina.

- William: 21 % – 40 % – 19 %;
- Michael: 22 % – 42 % – 14 %;
- AJ mluvčí souhrnně: 21 % – 41 % – 17 %;
- rodilý mluvčí Martin: 26 % – 34 % – 19 % (volný projev – převyprávění textu – snaha o formální projev).

Z výsledků je patrné, že se u anglických mluvčích a rodilého mluvčího dysfluence v podobě opakování slov nejčastěji objevují při převyprávění textu (druhé kolo interview). Mluvčí jako by se zalekli zadaného úkolu a nejvíce bojují se správnou formulací svého vyjádření. U rodilého mluvčího Martina pozorujeme, že zadaný úkol převyprávět text bral již velmi formálně, takže se nad svými formulacemi pečlivě zamýšlel. Nasvědčují tomu například i výsledky projevů obecné češtiny. Při snaze o formální projev (třetí kolo interview) pak už vycházel z toho, co si připravil ve druhém kole interview.

Angličtí mluvčí nejspíš nespatovali úkol převyprávět text formálním způsobem jako příliš odlišný od úkolu, který měli ve druhém kole interview. Úkol mohli považovat za shodný a rovněž vycházet ze svého „již natrénovaného“ projevu ve druhém kole interview. Souhrnné výsledky pro obě skupiny mluvčích a rodilého mluvčího češtiny jsou zaznamenány v Grafu 4.

Graf 4 Projev dysfluence – opakování slov

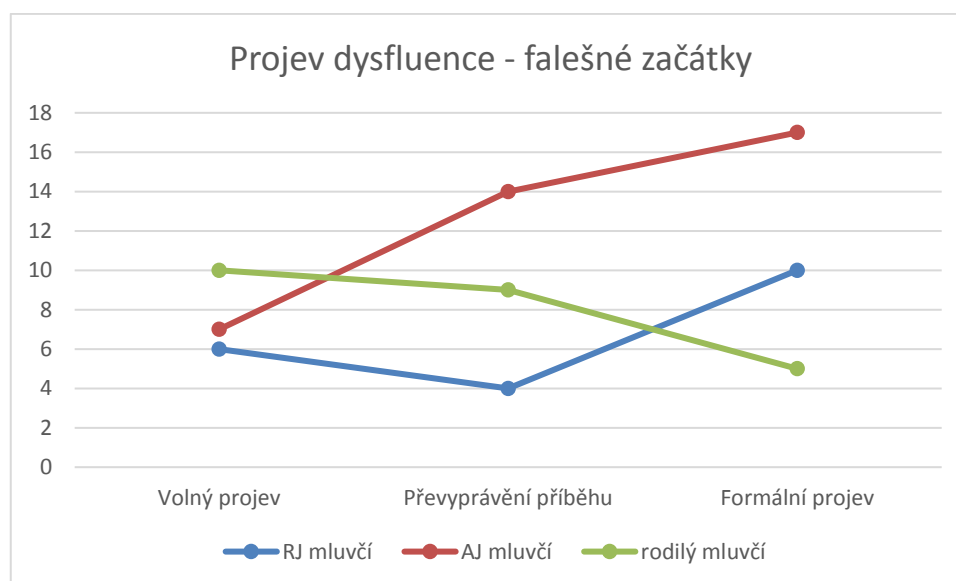

Pokud sledujeme křivku vývoje užití hezitačních zvuků a opakování slov, pozorujeme stejný vývoj u anglických mluvčích a rodilého mluvčího češtiny. Hezitace jsou nejčastějším projevem dysfluencí u námi analyzovaných mluvčích a procentuální vyjádření je tedy ještě o něco vyšší než v případě opakování slov, nicméně vývoj křivky grafu je stejný. V případě ruských mluvčích křivka vyjadřující užití hezitací i opakování slov roste.

3.6.5 Plynulost projevu z hlediska výskytu falešných začátků

U nerodilých mluvčích pozorujeme užití falešných začátků ve větší míře až při snaze o formální vyjadřování. Ruští mluvčí: 6 % – 4 % – 10 %, angličtí mluvčí: 7 % – 14 % – 17 % (volný projev – převyprávění textu – snaha o formální projev). U rodilého mluvčího se výskyt falešných začátků snižuje. Tyto projevy jsme zaznamenali v Grafu 5. U anglických mluvčích je tento projev dysfluency zaznamenán ve větší míře než u ruskojazyčných mluvčích.

Graf 5 Projev dysfluency – falešné začátky

4 Závěr

V průběhu naší analýzy jsme postupně docházeli k dílčím výsledkům, které bychom v závěru naší diplomové práce rádi sesumarizovali a vyvodili celkové závěry. K souhrnným závěrům jsme se snažili dojít vždy na základě provedených dílčích analýz, abychom si ověřili platnost našeho tvrzení, a to z více hledisek.

V rámci zkoumání **přesnosti** mluveného projevu jsme se zaměřovali na užití zvrtných sloves, užití pomocného slovesa být v minulém čase, počet bezchybných jednotek, průměrný počet chyb na sto slov a chybovost u vybraných morfologických koncovek. Při zkoumání chybovosti v užití zvrtných sloves jsme dospěli k závěru, že námi analyzovaní ruští mluvčí chybovali při vyjadřování zvrtnosti celkem v 63,5 %, angličtí mluvčí v 70 %. Angličtí mluvčí podle těchto výsledků chybují o trochu více než ruští, ale rozdíl není tak výrazný, obzvláště když se podíváme na výsledky jednotlivců (Olim – 55 %, Bek – 72 %, William 69 %, Michael – 73 %).

Zároveň s tím jsme se mohli přesvědčit, co je pro obě skupiny mluvčích v oblasti zvrtnosti nejproblematictější. Největší problém pro obě skupiny představuje samotné vyjádření zvrtnosti a použití zvrtné částice se/si. Ruští mluvčí chybují v nevyjádření zvrtnosti v 71 %, angličtí mluvčí dokonce v 88 %. Následuje nesprávné umístění zvrtné částice ve větě – ruští mluvčí chybují v 22 %, angličtí v 8 %. V 7 % případů vyjádřili ruští mluvčí zvrtnost tam, kde v češtině není. Angličtí mluvčí jen ve 4 %.

Bylo zajímavé pozorovat, že u anglických mluvčích při prvních posleších nespátřujeme výraznější problémy s užitím zvrtné částice se/si. Při podrobnějším nahlédnutí do problematiky jsme ale zjistili, že chybují ve stejné míře jako ruští mluvčí. Toto prvotní opomenutí mohlo být způsobeno tím, že angličtí mluvčí více „bojují“ se správnými morfologickými koncovkami, které nechávají v základním tvaru, čímž je u nich zastíněna problematika zvrtnosti.

Míru chybovosti jsme měřili i v případě užití pomocného slovesa být v minulém čase. Tento gramatický jev představoval pro naše mluvčí menší obtíže než vyjádření zvrtnosti. Zjistili jsme, že ruští mluvčí chybovali v 30 % případů, angličtí mluvčí v 29 % případů. Největší problém představuje správné umístění pomocného slovesa být ve větě. U ruskojazyčných

mluvčích je sloveso nesprávně umístěno v 67 % případů, u anglických mluvčích v 50 % případů.

Při souhrnném zjištění počtu bezchybných jednotek jsme mohli potvrdit naši hypotézu, a sice že u Slovanů budeme pozorovat větší procento přesnosti projevu než u Neslovanů. U ruskojazyčných mluvčích bylo procento bezchybných jednotek zaznamenáno v 69 % – 62 % – 55 % (volný projev – převyprávění příběhu – převyprávění příběhu se snahou o formální projev). U anglickojazyčných mluvčích byla výsledná procenta ve všech třech kolech interview nižší: 57,5 % – 53 % – 39 % správných jednotek.

Výše uvedené výsledky jsme si ověřili i při výpočtu průměrného počtu chyb na sto slov. Ten je u ruských mluvčích vyjádřen 6,5 – 10 – 12 chybami na sto slov (volný projev – převyprávění příběhu – převyprávění příběhu se snahou o formální projev), u anglických mluvčích jsme získali výsledky: 9 – 11 – 15,5 chyb na sto slov (volný projev – převyprávění příběhu – převyprávění příběhu se snahou o formální projev).

Další hypotézu, kterou jsme si v úvodu stanovili a jež souvisí s přesností projevu, je tvrzení, že se Slované nedopouští zásadních morfologických chyb a budeme u nich tedy pozorovat projevy nižší chybovosti. K porovnání jsme zvolili koncovky mužského, středního a ženského rodu (všechny pády, jednotné i množné číslo), neurčité zájmeno nějaký/ňáký a vztážná zájmena jaký a který. Již v průběhu analýzy bylo zřejmé, že anglickojazyčný mluvčí William ponechává vše v nominativu mužského rodu. K tomu se ruští mluvčí neuchylovali. Ti v případě chyby volí pod vlivem rodného jazyka jinou koncovku. Ruští mluvčí chybovali u sledovaných jevů v 11 % – 17 % – 38 % (volný projev – převyprávění příběhu – převyprávění příběhu se snahou o formální projev). Angličtí mluvčí chybují v 33 % – 37,5 % – 67 %. Výsledky dokazují, že morfologické koncovky představují v našem případě větší obtíže pro anglické mluvčí.

Ačkoliv je Williamův projev plynulý, je plný morfologických nepřesností. Druhý anglický mluvčí Michael se vypořádal s morfologickými koncovkami dokonce lépe než ruští mluvčí, avšak jeho tempo řeči je velmi pomalé. V daném případě byla upřednostněna přesnost projevu před jeho plynulostí.

Koncovky mužského, středního a ženského rodu, neurčité zájmeno nějaký/ňáký a vztažná zájmena jaký a který jsme zkoumali i z hlediska **schopnosti přepínání jazykových kódů**. Hypotézy, které jsme uváděli v úvodu práce, hovoří o tom, že pro cizince je přepínání kódů obtížné. Naše výsledky toto tvrzení pro mluvený projev potvrdily. Ve třetím kole interview, které bylo zaměřeno na schopnost přepínání kódů, jsme u žádného mluvčího nezaznamenali výraznou snahu o formální vyjadřování či záměnu morfologických koncovek typických pro obecnou češtinu za koncovky spisovné, užívané při formálním vyjadřování.

U ruskojazyčného mluvčího Olima pozorujeme projevy obecné češtiny v 41 % – 57 % – 67 % analyzovaných jevů. Nejformálnější způsob vyjadřování pozorujeme u druhého ruskojazyčného mluvčího Beka: 22 % – 33 % – 11 %. První anglický mluvčí William používá téměř ve všech pádech, rodech, jednotném i množném čísle koncovku -ý, proto je velmi obtížné vysledovat tendence užívání obecné češtiny, jelikož mluvčí bojuje už se samotným osvojením české deklinace. V Michaelových projevech jsme zaznamenali projevy obecné češtiny v 58 % – 50 % – 100 %. Na základě těchto výsledků je patrné, že zadání, aby se mluvčí snažili o dosažení co možná nejformálnějšího vyjadřování, bylo pro nerodilé mluvčí příliš obtížné. Pouze rodilý mluvčí češtiny potvrdil osvojenou schopnost přepínání kódů (67 % – 10 % – 0 % analyzovaných jevů s projevy obecné češtiny).

Při analýze bylo zjištěno, že všichni mluvčí hojně používají koncovku -ý v genitivu, dativu a lokálu mužského, ženského a středního rodu. Koncovku -ý používají rovněž v plurálu bez ohledu na rod, což odhaluje tendenci k unifikovanému vyjadřování pomocí koncovky -ý. Vědomé přepínání kódů jsme ale v rámci naší analýzy nevypozorovali. Je zajímavé podotknout, že jsme u nerodilých mluvčích nepozorovali žádný výskyt hláskové změny -ý na -ej. Pouze William vyslovil částici prý jako „prej“, nicméně u analyzovaných koncovek se tak nestalo. Tuto hláskovou změnu jsme však velmi často pozorovali u rodilého mluvčího Martina.

Z hlediska **plynulosti projevu** jsme se zaměřili na rychlost mluveného projevu. V úvodu jsme uvedli hypotézu, že rychlost nerodilých mluvčích žijící v zemi, kde se daným jazykem mluví, se bude zvyšovat a přibližovat rychlosti promluvy rodilého mluvčího. Při rozhovorech s našimi mluvčími jsme, s výjimkou anglického mluvčího Michaela, nepozorovali výrazné

odlišnosti v temu řeči v porovnání s rodilým mluvčím. Tempo jejich projevu jsme hodnotili jako velmi příjemné pro rodilého mluvčího.

Ruští mluvčí si drželi stejné tempo promluvy ve všech třech kolech interview (Olim: 187 – 165 – 165 slabik za minutu; Bek: 181 – 185 – 172 slabik za minutu). Náročnost, která na ně byla kladena zejména ve třetím kole interview, nikterak neovlivnila rychlost jejich projevů. Tempo rodilého mluvčího Martina bylo v jednotlivých kolech interview 240 – 158 – 177 slabik za minutu.

U anglickojazyčných mluvčích jsme pozorovali výraznější nesnáze s udržení si rychlosti projevu. William ve volném projevu dokonce mluví rychleji než rodilý mluvčí (224 slabik za minutu). Michael mluví naopak nejpomaleji ze všech mluvčích – 118 slabik za minutu. Ve druhém a třetím kole se rychlost u anglických mluvčích výrazně snižuje: William: 224 → 159 → 114 slabik za minutu; Michael: 118 → 77 → 76 slabik za minutu. Můžeme konstatovat, že v případě anglických mluvčích se rychlost mluveného projevu s náročností výrazně snížila (171 → 118 → 95 slabik za minutu).

Tempo projevu se u anglickojazyčných mluvčích snížilo a paralelně s tím došlo k nárůstu hezitací v projevu (angličtí mluvčí: 27 % → 59 % → 52 %). Pozorujeme třicetiprocentní nárůst v porovnání s volným projevem. U rodilého mluvčího rovněž došlo k častějším hezitacím při převyprávění příběhu a pozorovatelnému třicetiprocentnímu nárůstu hezitačních zvuků (13 % → 44 % → 27 %). Porovnání tempa a počtu hezitací ve volném projevu a převyprávění příběhu anglickými mluvčími a rodilým mluvčím odpovídá předpokladu, že se tempo sníží, přičemž se zvýší množství dysfluencí, v daném případě počet hezitací. U ruskojazyčných mluvčích došlo ke zvýšení hezitačních zvuků, ale rozdíl byl pouze dvanáctiprocentní (ruští mluvčí: 42 % → 54 % → 62 %). Ve snaze o formální vyjadřování u nich nedošlo ke snížení jako u anglických mluvčích, ale opět se zvýšilo procento hezitací o 12 %.

Bylo velmi zajímavé pozorovat naprosto shodné tendence anglických mluvčích a rodilého mluvčího češtiny v případě projevů hezitačních zvuků a opakování stejných slov/spojení slov za sebou. Pokud totiž srovnáme vývojovou křivku daných dysfluencí (Grafy 2 a 4), zjistíme, že při převyprávění příběhu se procento opakování zvyšuje, ve snaze o formální vyjadřování

opět klesá (angličtí mluvčí 21 % → 41 % → 17 %; český mluvčí 26 % → 34 % → 19 %). U ruských mluvčích pozorujeme nárůst jak při převyprávění příběhu, tak při snaze o formální vyjadřování (ruští mluvčí 18 % → 20 % → 30 %).

Pouze rodilý mluvčí Martin má nižší výskyt falešných začátků s rostoucí náročností úkolů (10 % → 9 % → 5 %). U nerodilých mluvčích pozorujeme spíše vzrůstající tendenci (ruští mluvčí: 6 % – 4 % – 10 %, angličtí mluvčí: 7 % – 14 % – 17 %).

Nejvíce parazitických slov obsahuje Olimův projev. Vycpávková slova jsou výrazným znakem jeho projevu, čehož si posluchač okamžitě všimne. Všichni mluvčí (včetně rodilého mluvčího) měli tendenci parazitická slova ve druhém a třetím kole interview omezovat. Výjimkou byl anglický mluvčí William, což si vysvětlujeme tak, že v důsledku neporozumění textu začal improvizovat a uchýloval se tak výplňkovým slovům. Užití parazitických slov v promluvách našich mluvčích svědčí o tom, že jsou jejich vlivu vystaveni v každodenní komunikaci a přebírají je od rodilých mluvčích. Jejich užití by jistě nebylo tak časté v případě cizinců osvojujících si češtinu v zahraničí.

Při psaní diplomové práce jsme si potvrdili, jak složité je správně klasifikovat chybu, příp. co je ještě akceptovatelné a co je již nutné označit za chybu. Pro zachování objektivity je třeba postupovat opravdu systematicky a jednotně, aby výsledná zjištění byla vzájemně porovnatelná a transparentní pro další práci s výsledky.

Třebaže jsme v rámci této diplomové práce pracovali s případovými studii, a výsledky tak nemůžeme zobecňovat pro celou skupinu ruskojazyčných a anglickojazyčných mluvčích žijících na území České republiky, domníváme se, že jsme našimi výsledky přispěli do oblasti zkoumané problematiky. Navíc se domníváme, že by práce mohla být rozšířena a rozpracována například přidáním písemných projevů a jejich evaluací. Bylo by možné zkoumat, jak jsou mluvčí schopni odlišit obecnou/hovorovou formu češtiny (v neformálním prostředí) a spisovnou formu češtiny (formální styl vyjadřování), pokud mohou nad písemným projevem přemýšlet neomezeně dlouhou dobu, příp. si dohledat a ověřit výrazy tak, jak potřebují. Velmi zajímavé by bylo porovnat námi získané výsledky s výsledky studentů, kteří se česky neučí v českém prostředí, nýbrž výhradně v zahraničí.

5 Seznam použité literatury

- BALKÓ, I.; ZIMOVÁ, L. *O jazycích, zemích a kultuře našich spolužáků*. Ústí nad Labem: Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2005, 125 s. ISBN 80-7044-718-4.
- BOCCOU KESTŘÁNKOVÁ, Marie. Postavení obecné češtiny ve výuce češtiny pro cizince. In: *Studie z aplikované lingvistiky*. Univerzita Karlova, Filozofická fakulta, 2017, 2017(02), 72-85. ISSN 2336-6702.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá. Spisovnost a nespisovnost. In: *Sborník asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ) 2005-2006*. Praha: Akropolis, 2006, 59-80. ISBN 80-86903-37-0.
- ČMEJRKOVÁ, Světlá. HAVLÍK, Martin, HOFFMANOVÁ, Jana, KADERKA, Petr, MÜLLEROVÁ, Olga. *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1970-7.
- DULAY, Heidi, BURT, Marina, KRASHEN, Stephen. *Language Two*. Oxford: Oxford University Press, 1982. ISBN 0-19-502552-0.
- ELLIS, Rod, BARKHUIZEN, Gary. *Analysing Learner Language*. Oxford: Oxford University Press, 2005. ISBN-13: 978 0 19 4316347.
- GLADKOVA, Hana. a kol. *Bibliografija po sopostavitel'nomu izučeniju ruskogo i češskogo jazykov*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2016a. ISBN 978-80-7308-661-9.
- GLADKOVA, Hana. *Čeština a ruština v kontaktu. Metody a výsledky terénního výzkumu nabývání druhého jazyka u rodilých mluvčích ruštiny v českém prostředí*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2016b. ISBN 978-80-7308-691-6.
- HÁNKOVÁ, Dana. Práce s chybou v ústním a písemném projevu studentů češtiny jako cizího jazyka. In: *Sborník asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ) 2011*. Praha: Akropolis, 2011, 115-123.
- HÁDKOVÁ, Marie. Čemu z našeho národního jazyka učit, máme-li cizince naučit česky? In: *Sborník asociace učitelů češtiny jako cizího jazyka (AUČCJ) 2011*. Praha: Akropolis, 2011, 33-39.
- HOUŽVIČKOVÁ, Milena, HOFFMANOVÁ, Jana. *Čeština pro překladatele. Základy teorie, interpretace textů, praktická cvičení*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, 2012. ISBN 978-80-7308-405-9.
- HRDLIČKA, Milan. *Gramatika a výuka češtiny jako cizího jazyka. K prezentaci gramatiky českého jazyka v učebnicích češtiny pro cizince*. Praha: Karolinum, 2009. ISBN 978-80-246-1527-1.

HRDLIČKA, Milan, SLEZÁKOVÁ, Markéta. *Nízkoprahové kurzy češtiny pro cizince. Příručka*. [online]. 2007 [cit. 2016-04-11]. Dostupné z URL <<http://www.cicpraha.org/upload/soubory/%C4%8De%C5%A1tina/p%C5%99%C3%ADru%C4%8Dky%20ke%20sta%C5%BEen%C3%AD/oran%C5%BEov%C3%A1%20p%C5%99%C3%ADru%C4%8Dka.pdf>>.

KÖNIGOVÁ, Terezie. *Verbal grammatical categories in typologically different languages (English and Czech)*. Olomouc, 2010. Univerzita Palackého v Olomouci. Vedoucí práce Václav Řeřicha.

LEHOVCOVÁ, Eva. *Čeština mluvčích s ruštinou jako prvním jazykem*. Praha, 2015. Diplomová práce. Univerzita Karlova v Praze. Vedoucí práce Karel Šebesta.

SPARLING, D. *English or Czenglish. Jak se vyhnout čechismům v angličtině*. [online]. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1990. [cit. 2017-07-14]. Dostupné z URL <<http://www.ff.umb.sk/app/cmsFile.php?disposition=a&ID=7285>>.

SVOBODNÁ, Lucie. *Nejčastější chyby v angličtině a jak se jich zbavit*. Brno: Computer Press, 2009. ISBN 978-80-251-2427-7.

ŠEBESTA, K., LEHEČKOVÁ, E., PIERSCIENIAK, P., ŠORMOVÁ, K. *Aplikovaná lingvistika. Příručka pro studenty Bc. studia ČJL*. Praha: Karolinum: 2016. ISBN 978-80-246-32773.

ŠEBESTA, Karel a kol. *Druhý a cizí jazyk: osvojování a vyučování. Terminologický slovník*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 2014. ISBN 978-80-7308-554-4.

(Internetové zdroje)

HOLÁ, Lída. Spisovná vs. obecná čeština ve výuce češtiny jako cizího jazyka. *Czech Step by Step* [online]. 1999 [cit. 2017-01-14]. Dostupné z <http://www.czechstepbystep.cz/clanky/spisovna_sv_obecna.html>.

KRČMOVÁ, Marie. Stratifikace současné češtiny. *Linguistica* [online]. 2005, 1-5 [cit. 2017-03-03]. ISSN 1801-5336. Dostupné z: <http://www.phil.muni.cz/linguistica/art/kremova/krc-012.pdf>

Obecná čeština. In: *Wikipedia: the free encyclopedia* [online]. San Francisco (CA): Wikimedia Foundation, 2001- [cit. 2017-07-03]. Dostupné z: <https://cs.wikipedia.org/wiki/Obecn%C3%A1_%C4%8De%C5%A1tina>.

ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra. Morfologické odlišnosti spisovné a obecné češtiny z pohledu cizince. *Spisovná a obecná čeština z pohledu cizince* [online]. 2010 [cit. 2017-01-14]. Dostupné z <<http://konference.osu.cz/cestina/dok/2010/sindelarova-jaromira.pdf>>.

ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra. Výuka češtiny z pohledu žáků-cizinců východoslovanského původu. Metodický portál [online]. 2011 [cit. 2017-02-03]. Dostupné z: <<http://clanky.rvp.cz/clanek/s/Z/9671/VYUKA-CESTINY-Z-POHLEDU-ZAKU-CIZINCU-VYCHODOSLOVANSKEHO-PUVODU.html>>.

ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra, ŠKODOVÁ Svatava. Metodika práce s žáky-cizinci v základní škole. In: *Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy* [online]. Praha: MŠMT, 2012 [cit. 2016-11-08]. Dostupné z: <http://www.msmt.cz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/metodika-prace-s-zaky-cizinci-na-zakladnich-skolach>

ŠINDELÁŘOVÁ, Jaromíra, ŠKODOVÁ, Svatava: *Čeština jako cílový jazyk (2. díl). Metodika pro výuku dospělých osob s mezinárodní ochranou formou azylu nebo doplňkové ochrany*. [online]. 2013 [cit. 2016-12-28]. Dostupné z <<http://cizinci.nidv.cz/wp-content/uploads/2016/10/Cestina-jako-cilovy-jazyk-II-METODIKA-PRO-DOSPELE.pdf>>.

Internetová jazyková příručka [databáze online]. Praha: Ústav pro jazyk český Akademie věd ČR v. v. i., 2014 [citováno 2016-07-20]. Dostupné z URL <<http://prirucka.ujc.cas.cz/?slovo=je+zn%C3%A1mo&Hledej=Hledej#bref6>>.

15 Common Czech Mistakes Made By English Speakers. *Czech Language Club* [online]. Michaela Sanytrová, 2017 [cit. 2017-08-01]. Dostupné z: <http://www.czechlanguageclub.co.uk/15-common-czech-mistakes-made-by-english-speakers/>

(Učebnice)

HOLÁ, Lída, BOŘILOVÁ, Pavla. *Čeština expres A1/2*. Praha: Akropolis, 2011, s. 42. ISBN 978-80-87481-28-8.

6 Přílohy A – R (samostatná příloha k diplomové práci)

Příloha A	strany III – IV
Příběh originál – obecná a hovorová čeština	
Příloha B	strany V– VI
Příběh originál – spisovná čeština (formální projev)	
Příloha C	strany VI – VIII
Olim – volný projev (výběr o délce 6 min)	
Příloha D	strana VIII
Olim – vypravování příběhu	
Příloha E	strana IX
Olim – vypravování příběhu (snaha o formální projev)	
Příloha F	strany X – XI
Bek – volný projev (výběr o délce 6 min)	
Příloha G	strany XI – XII
Bek – vypravování příběhu	
Příloha H	strana XII
Bek – vypravování příběhu (snaha o formální projev)	
Příloha I	strany XIII – XIV
William – volný projev (výběr o délce 6 min)	
Příloha J	strana XV
William – vypravování příběhu	
Příloha K	strany XV – XVI
William – vypravování příběhu (snaha o formální projev)	
Příloha L	strany XVI – XVII
Michael – volný projev (výběr o délce 6 min)	
Příloha M	strany XVII – XVIII
Michael – vypravování příběhu	
Příloha N	strana XVIII
Michael – vypravování příběhu (snaha o formální projev)	

Příloha O strany **XVIII – XX**

Martin – volný projev (výběr o délce 6 min)

Příloha P strany **XX – XXI**

Martin – vypravování příběhu

Příloha Q strana **XXI**

Martin – vypravování příběhu (snaha o formální projev)

Příloha R

Výpočet počtu chyb na sto slov a rychlosti mluveného projevu strana **XXII – XXXII**